

International Research Institute of Stavanger

www.irisresearch.no

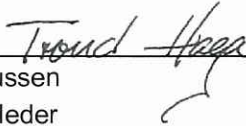
Tor Claussen, Trond Haga

Utvikling av koalisjon/partnerskap - aksjonsforskningserfaringer

Rapport IRIS - 2006/225

Prosjektnummer: 7201940
Prosjektets tittel: Utviklingskoalisjonen for Hordaland/Rogaland
Oppdragsgiver(e): Norges Forskningsråd
Forskningsprogram: VS2010
ISBN: 978-82-490-0501-7
Gradering: Åpen

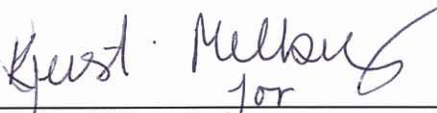
Stavanger, 18.12.2006

for

Tor Claussen
Prosjektleder
Sign.dato

Tor Tønnessen
Kvalitetssikrer
Sign.dato

Gottfried Heinzerling
Senterleder
(Samfunns- og næringsutvikling)
Sign.dato

Resymé

Beskrivelse av (aksjons-)forskningens rolle i dannelsen av en utviklingskoalisjon/partnerskap mellom sentrale næringslivsaktører i Hordaland/Rogaland. En viktig hensikt med utviklingskoalisjon/partnerskap har vært å tilrettelegge for oppbyggingen av lokale bedriftsnettverk som skal bidra til økt samarbeid om innovasjon og nyskaping i regionen. Aktivitetene som beskrives fant sted innenfor programmet Verdiskaping 2010 (VS2010) i perioden 1999-2005.

Takk til bidragsytere.

Stavanger, 18.12.2006

Tor Claussen, prosjektleder

Utvikling av koalisjon/partnerskap¹ - aksjonsforskningserfaringer

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING	7
2. DANNELSEN AV ET KOALISJONSSAMARBEID	8
Erfaringene fra BU2000	8
Initiativet til dannelsen av samarbeidet i VS2010.....	10
Historien om mobiliseringen i Hardanger.....	16
Koalisjonens visjoner og nedslagsfelt	19
Nåsituasjonen	22
Forskningssfokus i koalisjonsarbeidet.....	24
3. ET KOALISJONSSAMARBEID I UTVIKLING	26
Et kritisk blikk på prosessen så langt	26
Koalisjonens fremtid - muligheter og barrierer.....	28
4. FORSKNINGSREFLEKSJONER RUNDT KOALISJON/PARTNERSKAP	30
Tosidige og mangfoldige relasjoner i BU2000 og VS2010	30
Relasjonene mellom de ulike arenaene i det regionale utviklingsarbeidet.....	32
Forskningens rolle i utviklingen av koalisjonssamarbeidet	34
Forskernes rolle i spredning av erfaringer/resultater.....	37
5. LITTERATUR.....	41

Tor Claussen og Trond Haga
IRIS
Juli 2006

¹ Partnerskap og koalisjon blir i denne artikkelen brukt synonymt, jfr. St.meld. nr. 25 (2004-2005).

1 Innledning

I det følgende vil erfaringer med etablering av nye samarbeidsformer mellom næringsliv, forskning og offentlige aktører være fokus. Konteksten er regional, hvor region i denne sammenheng er to fylker, henholdsvis Hordaland og Rogaland. Samarbeidsformene er initiert gjennom to forskningsprogram i Norges forskningsråd. Det gjelder Bedriftsutvikling 2000 (BU2000) og Verdiskaping 2010 (VS2010). Begge programmene danner en viktig bakgrunn. I denne sammenheng er det særlig erfaringene fra det siste, VS2010, som vil stå sentralt.

Blant viktige aktører er selvfølgelig næringslivet selv. I denne sammenheng dreier det seg i første rekke om privat sektor, med en overvekt av virksomheter innen prosess- og verkstedsindustri. I tillegg til virksomheter har en rekke aktører for virkemiddelapparat, partene og FoU institusjoner sentrale roller i utviklingen av de regionale samarbeidsformene som her er i fokus. De aktuelle samarbeidsformene går under betegnelsen *regionale partnerskap* eller *regionale koalisjoner* (St.meld. nr. 25 (2004-2005)).

Erfaringene som trekkes frem er i første rekke dannet gjennom arbeidet med Utviklingskoalisjonen Hordaland/Rogaland i VS2010 sammenheng. De erfaringene som er dannet skal forsøke å kaste lys over muligheter og utfordringer som oppstår i initiativ av denne karakter. Det er programmet VS2010, basert på en aksjonsforskningstilnærming, som har bidratt til å skape disse erfaringene.

Et særlig fokus vil rettes mot den rolle forskningen har spilt ved initiativet og etableringen av samarbeidet. Rollen forskningen har spilt vil diskuteres i lys av aksjonsforskning som måte å samhandle med feltet. I utgangspunktet var forskningens tilnærming til feltet ikke systematisk planlagt og strengt metodisk forankret. Mye av feltet og utfordringene oppstod ettersom prosessen skred frem. Det betyr likevel ikke at forskerne beveget seg inn i forskningsfeltet uten forkunnskaper eller forestillinger om hva de skulle forske på. De hadde tvert imot med seg både erfaringer fra tidligere empirisk forskningsarbeid på området fra programmet BU2000, den forskningsfaglige forankring fra programarbeidet i VS2010, aksjonsforskning og et etablert forskningsfellesskap innenfor området. Forankringen i en aksjonsforskningstradisjon er noe som gjelder begge forskningsprogrammene nevnt over. Siden dette dreier seg om en aktivitet i VS2010, har prosessen og forskningens rolle derfor vært innen rammen av en aksjonsforskningstradisjon. Refleksjoner over forskningsrollen og hele prosessen har i tillegg en karakter som gjør det nærliggende med en plassering innen denne tradisjonen.

Erfaringene fra arbeidet med Utviklingskoalisjonen Hordaland/Rogaland skapte en rekke muligheter og møtte mange utfordringer. Muligheter og utfordringer knytter seg til en rekke forhold:

- Hvordan oppstod initiativet med å danne det aktuelle samarbeidet?
- Hva ble gjort for å skape det aktuelle samarbeidet?
- Hva består dette samarbeidet i?
- Hvilke roller spilte de ulike aktørene, spesielt forskningen?

- Hva har vært de viktigste barrierene ved dannelsen av Utviklingskoalisjonen Hordaland/Rogaland?
- Hva slags kontakt ble etablert mellom koalisjonen og nettverksbedriftene? Hvem var kontaktpunktene og hvorledes ble kontakten utviklet og utnyttet?
- Hvilket bidrag kan lærdommen og erfaringene gi til den videre forskningen på feltet? Hvilke spredninger skjer av kunnskaper og erfaringer til berørte aktører?

De første punktene vil belyses gjennom en forholdsvis detaljert beskrivelse av selve dannelsen av samarbeidet. Her vil aspekter ved samarbeidets innhold, samt hvorledes det har fungert frem til i dag, bli trukket frem. Det siste punktet over vil dreie seg om å knytte de aktuelle erfaringene i den regionale konteksten til en diskusjon av noen aktuelle forskningstema innen feltet. Videre vil konkrete eksempler på forskernes roller i spredningen av erfaringer og kunnskaper bli redegjort for.

Forskningstema og erfaringer vil belyses gjennom følgende spørsmål;

- Hva kan dekkes av begrepene partnerskap/koalisjon?
- Hvordan opprettholdes kontakten mellom de ulike arenaene som en utviklingskoalisjon består av?
- Hvilken rolle kan FoU spille i en slik regional utviklingssammenheng ("den tredje oppgiften" Brulin 1998, "Triple Helix" Leydesdorff & Etzkowitz 1998)?
- Hvilken rolle kan forskerne innta ("aksjonsforskningsrollen", Whyte 1991, Levin og Greenwood 1998)?
- Hva kan andre lære av erfaringene/resultatene og hvordan sikre spredningen av disse?

Disse mer spesifikke forskningsspørsmålene vil bli belyst avslutningsvis.

2 Dannelsen av et koalisjonssamarbeid

2.1.1 Erfaringene fra BU2000

Initiativet til å danne Utviklingskoalisjonen Hordaland/Rogaland kom i stand i gjennom etableringen av forskningsprogrammet VS2010. VS2010 ble etablert som et forskningsprogram etter at forskningsprogrammet BU2000 var avsluttet. For å få et bilde av hva som var situasjonen ved oppstarten av VS2010, kan det være nyttig å se litt på erfaringene fra BU2000.

BU2000 dreide seg om bedriftsutvikling i den *enkelte virksomhet*, og i *nettverk* av samarbeidende virksomheter. I BU2000 hadde Rogalandsforskning (RF)² ansvaret for en stor satsning som involverte 3 bedriftsnettverk.

Det var;

- Nettverket for Teknisk Samarbeid (TESA) i Rogaland
- Industrinettverket for Sunnhordland (IfS) i Hordaland
- SYNERGI-nettverket, et nasjonalt nettverk for samarbeid mellom større virksomheter omkring en databaseløsning for håndtering av helse-, miljø og sikkerhet (HMS)³.

Alle tre nettverkene kom i stand som initiativ fra industrien selv. I noen tilfelle var også lokale/regionale virkemiddelaktører, lokalpolitikere og andre med i initiativet. Ingen av nettverkene ble startet opp som resultat av forskermedvirkning eller medvirkning fra institusjoner for høyere utdanning. På dette tidspunktet så ikke FoU-aktørene i regionen for seg noen slik rolle. Muligheter for å inneha en slik rolle ble riktignok diskutert ved RF. Anledning bød seg imidlertid ikke, og forskerne så heller ikke for seg hvorledes de skulle gå frem for å få skape en slik anledning, - eller ta et slikt initiativ.

I BU2000 hadde RF prosjektledelsen, gjennomførte de strategiske prioriteringene og stod for planleggingen av prosjektene/aktivitetene. Dette skjedde i nær dialog med virksomhetene. I tillegg hadde de forskjellige nettverkene ulike former for samarbeidsorgan eller "ledelse" som var sentrale i denne dialogen. Dette var i hovedsak en *tosidig* relasjon, mellom forskning og virksomheter/nettverk. Riktignok var LO og NHOs representanter gjennom ordningen "Hovedorganisasjonenes Fellestiltak" (HF, tidligere Hovedorganisasjonenes Fellestiltak – Bedriftsutvikling forkortet HF-B) svært viktige for å legitimere og understøtte koblingen mellom forskningen og næringslivet i BU2000. Rollen deres var imidlertid ikke strukturert i form av noen slags formell koalisjons- eller partnerskapsdannelse, slik tilfellet ble ved dannelsen av Utviklingskoalisjonen Hordaland/Rogaland i VS2010.

I BU2000 ble det opprettet en egen referansegruppe hvor representanter for de sentrale oppdragsgiverne satt. I tillegg satt NHO og LO i Rogaland i referansegruppen. Denne referansegruppen ga først og fremst tilbakemelding og reaksjoner på de presentasjoner som forskerne gav av forskningsaktivitetene. Tilbakemeldingene og reaksjonene var både av faglig karakter, samt mer uforpliktende synspunkter på de aktiviteter som RF tok initiativet til.

² Rogalandsforskning (RF) endret høsten 2005 navn til International Research Institute of Stavanger (IRIS). Vi bruker i denne rapporten fortsatt RF siden erfaringene omtalt i rapporten ble høstet mens stiftelsen fortsatt het Rogalandsforskning.

³ Det er kun TESA og IfS som har vært involvert i det videre arbeidet i VS 2010.

Ved oppstarten av BU2000 ble det operert med betegnelsen styringsgruppe. Dette ble tidlig vurdert som misvisende all den tid det var RF som i stor grad styrte det som skjedde. Betegnelsen styringsgruppe ble skiftet til referansegruppe. RF's sentrale rolle i planleggingen og styringen av aktivitetene, sammen med den sentrale operative rollen, begrenset ansvaret og engasjementet hos deltakerne i referansegruppen. På tross av dette uttrykte de fleste av deltakerne i referansegruppen at de satt igjen med en del positive erfaringer og resultater. Samarbeidet var imidlertid begrenset og av mindre forpliktende karakter, enn det medlemmene i koalisjonen opplever i VS2010.

IfS nettverket i BU2000 representerte etter hvert den satsningen som fikk mest oppmerksomhet i BU2000. Dette nettverket befinner seg i sørlige delen av Hordaland, Sunnhordland. Det har ca. 20 medlemsbedrifter, hovedsakelig offshore relaterte virksomheter. Nettverket ble startet opp rundt 1990.

Nettverksaktivitetene i IfS i BU2000 vakte oppmerksomhet i Sunnhordland, og deler av næringslivet ellers i fylkene. På tross av dette var verken partene eller andre lokale aktører på fylkesplan i Hordaland direkte involvert i disse aktivitetene. Ved oppstarten av VS2010 hadde mange av de aktuelle aktørene i fylket heller ikke hørt snakk om BU2000. De hadde lite eller ingen kjennskap til hva som hadde foregått i dette programmet.

Det ble tatt flere initiativ for å involvere Universitetet i Bergen (UiB), Høgskolen i Bergen (HiB) og Norges Handelshøyskole (NHH) i konkrete BU2000 aktiviteter. Involveringen av UiB var spesielt vinklet mot et tettere engasjement i forhold til utviklingsaktivitetene knyttet til IfS. Det ble også tatt initiativ til samarbeid med UiB om mer spesifikke faglige forskningsaktiviteter. Samarbeide med UiB, NHH eller HiB om utviklingsaktivitetene kom ikke i stand. Generelt sett var det liten eller ingen forankring av BU2000 blant relevante aktører i Hordaland innen virkemiddelapparat, partsrepresentantene på fylkesplan eller FoU miljø.

2.1.2 Initiativet til dannelsen av samarbeidet i VS2010

Omkring et år før avslutningen av BU2000 begynte forskerne ved RF å vurdere oppfølgingen av det aktuelle forskningsfeltet. Ved RF var dette blitt en omfattende aktivitet. I BU2000 var mange forskere involvert og instituttet var godt i gang med å etablere et eget forskningsmiljø innen aksjonsforskning, bedriftsutvikling og næringsutvikling. Miljøet ved RF hadde mer enn dobbelt så mye ressurser tilgjengelig for sine aktiviteter som andre forskningsmiljø i programmet. Dette stimulerte mye aktivitet knyttet til selve programmet. I tillegg avstedkom forskningen i BU2000 mange relaterte aktiviteter, bl.a. koblet til forskning omkring arbeidsmiljø.

Forskerne ved RF anså tidlig at det ville være avgjørende å få til en tilsvarende stor langsiktig satsning som BU2000, når dette programmet ble avsluttet. Om ikke dette lyktes ville oppdragsforskningens krav til utfakturering på eksterne prosjekter medføre at forskere, som hadde bygget opp kunnskap og kompetanse innenfor forskningsfeltet BU2000, raskt måtte se seg om etter nye områder. Valget av nye områder ville være underlagt en mer flyktig finansieringssituasjon og kunne medføre at kunnskap og

kompetanse fra BU2000 ikke ble vedlikeholdt og videreutviklet. Allerede lenge før avslutningen av BU2000 startet derfor forskerne arbeidet med en videreføring.

Det ble vurdert som viktig å sette i gang arbeidet med videreføringen regionalt. Signalene om videreføring fra Norges Forskningsråd (NFR) var tvetydige. Poenget var å få til en regional mobilisering som kunne øve påtrykk på sentrale myndigheter. Tanken om en felles satsning med forankring i Sør-Vestlandet ble skapt. Målet var å få noen aktører fra fylkene Hordaland, Rogaland og Agder til å stille seg bak et slikt initiativ. Allerede på dette tidspunktet ble tanken om en "koalisjon" vurdert. Dette skulle være et mer forpliktende samarbeid med utvalgte representanter fra daværende SND, NHO/LO, FoU og næringslivet. Noen av aktørene ble kontaktet og invitert til en *mobiliseringskonferanse* for å diskutere mulighetene for å skape en felles samarbeidsform.

Kontakten med aktuelle deltakere var ikke systematisk. Det var ingen tanke om hvem som skulle være med. Fra Agder deltok en forsker. Hordaland stilte med en representant for daværende SND. I Rogaland stilte NHO og SND. Det møtte mange forskere fra Rogalandsforskning. Fra HF møtte det flere representanter. I tillegg møtte en del representanter fra næringslivet.

Et viktig resultat fra denne mobiliseringskonferansen ble en kritisk diskusjon av hva en eventuell koalisjon skulle omfatte. Diskusjonen munnet ikke ut i noen klare konklusjoner. For forskerne var det imidlertid *en* viktig lærdom fra den innledende mobiliseringskonferansen. Hensikt, mål og struktur på et samarbeid måtte utvikles *sammen med* aktørene selv. Dette var en nødvendig betingelse for at aktørene skulle få et eierforhold og følge en forpliktelse til å skape et koalisjonsarbeid. I tillegg hadde aktørene en rekke oppfatninger av hvorledes en koalisjon kunne se ut og fungere for å oppnå nærmere bestemte målsettinger. Disse oppfatningene måtte presiseres. I stedet for lanseringen av en ide gjennom en *konferanse*, startet et møysommelig arbeid med å skape et felles grunnlag for et koalisjonssamarbeid gjennom *felles dialog* med de enkelte aktører.

En av de store utfordringene ved det innledende arbeidet med å danne et koalisjons-/partnerskapssamarbeid, var de klare signalene fra HF om at både Hordaland og Rogaland skulle være med. I tillegg skulle partene, dvs. LO og NHO i begge fylkene, være i førersetet for et slikt samarbeid. Utfordringene bestod i å få aktører fra to store jevnbyrdige fylker med en viss intern rivalisering til å satse sammen. I tillegg var det representanter for ulike parter (NHO/LO) hjemmehørende i forskjellige fylker som skulle sitte i førersetet. For forskerne var dette en oppgave fylt av risiko og usikkerhet knyttet til utfallet. På den annen side er usikre og risikopregede ukjente felt som forskningen skal innrettes mot (Luhmann 1997).

Agderfylkene bestemte seg for å danne sitt eget samarbeid, som de ga betegnelsen verdiskapingsallianse (Johnsen m.fl. 2002). Dette økte trykket fra NHO og LO i retning av å få til et samarbeid mellom Rogaland og Hordaland. Hordaland og Rogaland er to store industrifylker med kompliserte relasjoner og interessekonstellasjoner seg i mellom. Som et aksjonsforskningsprosjekt hadde en slik oppgave mange kompliserte regionalpolitiske og næringspolitiske aspekter. Et første spørsmål var derfor om det var

en oppgave for forskerne å være ”motor” i et slikt regionalt initiativ med mye lokalt- og regionalpolitisk ”sprengstoff” i seg (Johnsen m.fl. 2002).

Signalene fra NFR og HF var en ”gulrot” som det imidlertid var umulig for BU2000 forskerne ved RF å ignorere. VS2010 skulle bli en stor og langsiktig satsning. Vyene var et prosjekt/program mange ganger større og mer omfattende enn BU2000. Dette var den oppfølgingen av BU2000 som forskerne ved RF også hadde hatt vyer om. Slike vyer har en spesiell plass i et forskningsmiljø hvor oppdrags-elementet er strekt fremtredende. Forskerne drives til å finansiere store deler av sin arbeidstid gjennom eksterne oppdragsgivere. Det aktuelle initiativet og oppgaven som NFR/HF spesifiserte ble derfor nærmest umulig å ignorere. Det ble heller et spørsmål om hvordan den skulle håndteres.

Kort tid etter den nevnte mobiliseringskonferansen ble det satt en første dato for søknad om oppstartsmidler til VS2010. Signalene var klare. Fra oppdragsgivers side, spesielt fra HF, ble det signalisert en klar forventning om at det skulle etableres en koalisjon mellom Hordaland og Rogaland med de respektive regionsdirektører (NH0) og fylkessekretærer (LO) i sentrale roller. Disse skulle stille seg bak en søknad til NFR, - og sågar stå som formelle søkere, med RF som vertsinstitusjon og formell kontraktspartner.

Kravene fra oppdragsgiver ble en enorm utfordring. Forskerne ved RF hadde en åpen relasjon mot den tilsvarende satsningen i Agderfylkene, med forankring i Agderforskning (AF). Her var de allerede kommet langt med å danne en ”verdiskapingsallianse”. Et visst ”vennlig” konkurranseelement gjorde seg gjeldende mellom miljøene ved AF og RF. De hadde erfaring både fra samarbeid og konkurranse innen det aktuelle forskningsfeltet, bl.a. fra BU2000. Relasjonen ga grunnlag for gjensidig læring og erfaringsutveksling, noe som kan være utfordrende å håndtere i nettverk og klustere (Reve m. fl. 1992, 1995 og 2001, Porter 1990 a og b, Claussen 2001b). I den aktuelle situasjonen var elementer av både samarbeid og konkurranse til stede i relasjonen mellom de to miljøene. Dette stimulerte til en storslått satsning fra begge miljøene, med forskerne i den innledende pådriverrollen.

Utfordringen med å etablere et samarbeidsgrunnlag mellom Hordaland og Rogaland var atskillig større enn tilfellet i Agder. Hordaland og Rogaland er hver for seg nesten dobbelt så store som de to Sørlandsfylkene til sammen. Fylkene er som nevnt, store industrifylker med en viss rivalisering seg imellom. Spesielt har den fremvoksende Stavanger-regionen i mediesammenheng demonstrert et markeringsbehov overfor storebror/søster i nord⁴. I tillegg er det store spenninger innad i Rogaland med en rekke konkurrerende regionssentre (Claussen 2003). Etableringen av et samarbeid mellom viktige næringslivsaktører på tvers av fylkene var derfor en formidabel oppgave. Det gjaldt ikke minst ut fra den knappe tid som forskerne ved RF ble stilt overfor i forbindelse med første søknadsrunde.

4 Jfr. en rekke artikler i Stavanger Aftenblad høste 2004/våren 2005.

Søknadsprosessen ble innledet med et besøk hos aktørene i Rogaland. Det ble arrangert møte med fylkets næringsavdeling med nærings sjefen i spissen. Samme type møte ble gjennomført med daværende direktør og andre representanter for SND. Separate møter med begge partene i fylket (NHO/LO) ble også avholdt. I tillegg ble det avholdt separate møter med fylkesarbeidskontoret, aetat, og den daværende Høgskolen i Stavanger (HiS, nå Universitetet i Stavanger, UiS). Samtlige ble presentert for ideer og skisser til søknad med tanke på å etablere en koalisjon mellom fylkene. De ble invitert til å delta i en koalisjon som skulle stille seg bak søknaden. En manifestering av deltakelsen skulle foreligge i form av en intensjonserklæring på noen få linjer. De regionale partene (NHO/LO) skulle på sin side stå som søkere, sammen med RF. Partene skulle skrive under et oversendelsesbrev og ha sine logoer på dette, som signal og markering av sin forpliktene involvering i et samarbeid for å danne koalisjonen.

Ut fra knapphet på tid ble den første kontakten med aktørene i Hordaland gjennomført som telefonmøter. Telefonmøter ble gjennomført med de samme aktørene som i Rogaland. Første telefonmøte ble gjennomført med partene (NHO/LO) i Hordaland.

I det første telefonmøte med partene i Hordaland uttrykte de skepsis overfor et initiativ fra RF og Rogaland som de ikke kjente til, - og heller ikke forstod hva innebar. Manglende kjennskap til BU2000 gjorde at partene i Hordaland ikke var kjent med den type aktivitet/forskning som initiativet innebar. Dette var til dels også tilfelle med partene i Rogaland, selv om disse hadde hatt noe kontakt med BU2000. Resultatet av første møte ble at forskerne måtte fremskaffe underlagsmateriale før partene i Hordaland kunne vurdere nærmere sin deltakelse. Etter flere telefonsamtaler, både med partene (NHO/LO) og de andre aktørene i Hordaland, gikk de med på å stille seg bak søknaden på linje med aktørene fra Rogaland.

Forskerne utarbeidet et større søknadsdokument (Claussen m.fl. 2000), som sammen med intensjonserklæringene, utgjorde søknaden. Målet med søknaden og forventningene til denne var et 10-årig oppdrag med ressurser til å skape et samarbeid i form av en koalisjon mellom fylkene, et antall nettverkssamarbeid mellom bedrifter (10) hvor 2 slike nettverkssamarbeid allerede var etablert i BU2000, en rekke utviklingsprosjekter i den enkelte bedrift, samt en stor forskningsaktivitet med flere doktorgradsstipender, i tillegg til annen grunnforsknings- og publiseringsaktivitet. Det var snakk om et prosjekt i størrelsesorden flere titalls millioner.

Resultatet av søknaden var nedslående for de involverte forskerne ved RF. HF bevilget i underkant av en halv million til en oppstart av arbeidet med å utforme en koalisjon. Forskernes involvering i nettverksaktiviteter fra BU2000 stoppet nærmest opp. Aktiviteter i forhold til TESA nettverket ble kuttet. Dette var muligens en av faktorene til at dette nettverket, etter mer enn 30 års virke, nærmest ble oppløst (Asheim 1998). For IfS nettverket sin del ble kontakten med forskerne i denne perioden begrenset til noen sporadiske fellesmøter med nettverksadministrasjonen.

Verdskapingsalliansen i Agder startet opp sin aktivitet på bakgrunn av signaler fra NFR om at det ville komme en ny søknadsrunde med sjanse for større uttelling. Ut fra de samme signaler, og inspirert av Agders pågangsmot, gikk også forskerne ved RF i gang med å forberede andre søknadsrunde. I første omgang gjaldt det å få engasjert de

aktuelle aktørene i et felles koalisjonsarbeid. Forskerne ved RF var drivkraften også i denne runden. Opplegget for å engasjere aktørene ble imidlertid et annet.

I den andre runden ble et formidabelt besøks- og møteopplegg gjennomført, spesielt i Hordaland. Hver enkelt aktør ble besøkt. Hensikt, oppgaver og mulige strategiske satsninger ble skissert gjennom felles drøftinger og dialoger. Skisser til et samarbeid, hvor de aktuelle deltakerne fikk et visst eierforhold, ble skapt. Det ble lagt vekt på å skape en samarbeidsordning hvor de enkelte aktørenes bidrag ble viktige elementer. Partenes kjennskap til næringsliv, arbeidsplasser og enkeltbedrifter var et slikt element. Aetats kunnskap om arbeidsmarked og kompetanse i regionen et annet viktig element. SNDs (nåværende IN) iverksatte utviklingsprosjekter og evne til gjennomføring av slike i bedriftspopulasjonen eksempel på et tredje element. Møtene, dialogene og diskusjonene mellom forskerne og samtlige aktører hver for seg, dannet bakgrunnen for å samle aktørene til felles møter.

På tross av et omfattende møte- og dialogopplegg, hvor en viss tilslutning ble uttrykt, ble det i første fellesmøte med samtlige aktører i Hordaland uttrykt stor skepsis til hele opplegget. Aktørene opplevde seg overkjørt, hadde fortsatt manglende forståelse for hva VS2010 skulle være, kjent seg ikke igjen i erfaringene fra BU2000, - og satt med inntrykk av at dette var et opplegg på Rogalands- og RF-forskernes premisser. Forskerne satt med inntrykk av at samarbeidet var i ferd med å bryte sammen før det var begynt. Resultatet ble imidlertid at forskerne fikk en ny sjanse til å komme tilbake i separate møter med mer overbevisende argumenter for hva dette opplegget skulle være.

RF innså at forankringen hos de regionale aktørene var mangelfull, spesielt i forhold til Hordaland. Det ble gjennomført nok en prosess med flere separate møter med LO Hordaland/Rogaland, NHO Hordaland/Rogaland, SND Hordaland/Rogaland, Aetat Hordaland/Rogaland, fylkeskommunenes næringssjefer, rektorene ved Høgskolen i Stavanger (HiS)/Høgskolen Stord/Haugesund (HSH) og direktør/ansatte ved Universitetet i Bergen (UiB). I tillegg ble Norges Handelshøyskole (NHH) og Høskolen i Bergen (HiØ) kontaktet. Når det gjaldt institusjonene for høyere utdanning i Bergen, viste det seg at disse allerede hadde en felles arena, hvor UiB allerede hadde en rolle som gjorde det mulig å representere disse institusjonene i fellesskap.

Etter nok en omgang med separate dialoger mellom forskere og regionale aktører, ble det besluttet å arrangere et felles møte med deltakelse fra alle aktørene i begge fylkene. Hensikten skulle være å vurdere om det var grunnlag for å starte opp et samarbeid ut fra resultater av kontaktene så langt. Dette møtet ble avholdt i Rogaland. Samtlige inviterte aktører stilte. Det hadde imellom tiden vært eksterne kontakt mellom HF og flere av de regionale representantene.

Skisser til struktur på en styringskomitè og prosedyrer/regler for samarbeidet ble utarbeidet av forskerne og sirkulert. Struktur og prosedyrer/regler var i hovedsak av generell karakter. Det dreide seg om hensikt, mål, ansvar, arbeidsfordeling, etc. mellom aktørene. På dette tidspunkt fikk aktørene kjennskap til at Agder hadde etablert et tilsvarende samarbeid mellom Agderfylkene.

Møtet i Stavanger ble nok en gang preget av stor skepsis. Forskerne fikk imidlertid de nødvendige fullmakter. Det ene var å utforme ny søknad til NFR (Claussen m.fl.

2001a). Forskerne ble også bedt om å utforme et forbedret forslag til samarbeidsstruktur for en eventuell koalisjon. Videre skulle de starte sonderingen med tanke på å starte opp et nytt bedrifts- og nettverkssamarbeid. Aktørene i Hordaland stod bak "kravet" om at Hardanger skulle velges som strategisk område. Dette var basert på deres vurdering av hvor forsknings- og utviklingsbistand var mest påkrevet. Samarbeidet med IfS-nettverket og TESA-nettverket skulle ikke prioriteres. Det hørte etter deres oppfatning BU2000 og historien til.

Valget av strategisk satsning tatt ut fra aktørene *selv* var en markering av at nå var det *koalisjonen* som var i førersetet. Forskerne hadde ikke sett for seg en slik prioritering. Det var tvert imot forskernes prioritering i første rekke å satse på videreføring av suksesshistoriene fra BU2000, med IfS nettverket som første prioritet. Problemet var nå at styringsansvaret lå hos aktørene selv, - og ikke som i BU2000, hos forskerne. Dette representerte en prinsipiell og vesentlig endring i forhold til tenkningen som skulle brukes omkring hvilke satsninger som skulle prioriteres. Forskerne mente ut fra sitt kjennskap til IfS og bedriftene i nettverket, at BU2000 representerte en god start på et aktivt nettverkssamarbeid omkring utvikling. Dersom fokus og arbeidsformer etablert under BU2000 skulle institusjonaliseres og videreutvikles var det behov for en videre satsing der forskerne spilte en sentral rolle. Forskernes underliggende forståelse av feltet, etter BU2000, var at etableringen av slike nettverk tar lang tid og krever eksterne ressurser for å lykkes. Mens forskerne så prioriteringene i lys av det utviklingsarbeidet som var i gang og de mulighetene som lå i det, ønsket utviklingsaktørene i koalisjonen å ha et annet fokus. Nå ble koalisjonen i langt sterkere grad sett som et instrument i en strategi for regional utvikling. Basert på slike betraktninger er det ikke vanskelig å se hvorfor Hardanger ble valgt siden regionen over tid har opplevd tilbakegang. Forskerne hadde derfor i bare liten grad mulighet til å påvirke utfallet av denne strategiske beslutningen. Samtidig ble beslutningen om å velge Hardanger selve prøvesteinen på om koalisjonens prioriteringer og ansvar ble tatt på alvor av forskerne.

Det neste felles møte mellom aktørene fra Rogaland og Hordaland ble det egentlige konstituerende møte for Utviklingskoalisjonen Hordaland/Rogaland. Selv om det foregående møtet hadde mye av elementene til en slik konstituering, var det først i det etterfølgende møte hvor aktørene ga sin formelle tilslutning til å delta. Det var da besluttet at direktør for aetat og sjef for næringsavdelingene i fylkene kun skulle delta på mer utvidede referansegruppemøter, en til to ganger i året. Et engere utvalg skulle utgjøre styringskomitèen. Her skulle NHO og LO fra begge fylker møte. I tillegg skulle en representant for høyere utdanning fra hvert av fylkene, samt direktør for daværende SND møte. De to representantene for høyere utdanning og daværende SND skulle veksle på å møte avhengig av hvor den geografiske plassering av møtene var. Møtene ble vekselvis holdt i Stavanger-regionen, Bergens-regionen, samt i HSH sine lokaler i Haugesund og på Stord.

Begrensningen i størrelsen på styringskomitèen ble begrunnet ut fra hva som var hensiktsmessig. Det utviklet seg etter hvert misnøye med at bl.a. fylkeskommunene, som etter hvert ble viktige oppdragsgivere, ikke var representert. Senere er sammensetningen endret slik at både fylkeskommunen og aetat er blitt invitert til å sitte som fullverdige medlemmer av styringskomiteen. NFRs regionale representanter er i tillegg invitert til å delta som observatører. Fra begynnelsen av ble representanter for

VS2010 sekretariatet invitert til å delta på styremøtene, noe de har gjort med jevne mellomrom. Representantene for VS2010 sekretariatet bestemte seg for å opptre som observatører når de deltok på styringskomitémøtene.

Allerede i oppstarten tok koalisjonen ansvar for oppstart av nye aktiviteter, oppfølging av nye og pågående aktiviteter, - og posisjonering av koalisjonen i forhold til eksterne (NFR, departementer, virkemiddelapparat, m.m.). Spesielt kom representantene for Hordaland til å endre sin rolle markant. Fra å være skeptiske og uforstående til hva dette dreide seg om, ble de en pådriver på mange arenaer i forhold til å posisjonere koalisjonens og dens aktiviteter. Spesielt gjaldt det partene (NHO/LO) i Hordaland som etter hvert ble en dynamisk pådriver i koalisjonssamarbeidet. Prøvesteinen på om de ville engasjere seg, og i tilfelle hvordan, var satsningen i Hardanger.

2.1.3 Historien om mobiliseringen i Hardanger

I VS2010 har forskerne selv vært med og tatt initiativ til et nettverkssamarbeid. Oppstarting av nye nettverk var en helt ny erfaring for forskerne. Prosessen med å starte nye nettverk har skjedd i nært samarbeid med regionale aktører fra virkemiddelapparatet og partene. Her har forskerne sett for seg muligheter og funnet frem til anledninger for å skape samarbeid med de aktuelle aktørene. Her tar vi for oss et slikt eksempel; initiativet til et nettverkssamarbeid i Hardanger⁵.

I Hardanger var det daværende NHO direktør i Hordaland og LO sekretær i Hordaland som presset frem at industrien langs Hardangerfjorden skulle bli et særskilt strategisk område, hvor det var ønskelig at forskerne skulle sette inn ressurser. Her hadde industrien store problemer og næringsgrunnet ellers skapte et dystert bilde av fremtiden for dette tradisjonsrike industrisamfunnet. Forskerne hadde her, etter aktørenes (spesielt NHO/LO/SND) oppfatning, en utfordring. For aktørene i Hordaland, som i utgangspunktet var skeptiske til deltakelse i et samarbeid med RF og Rogaland, ville dette være lakmustesten på forskernes dyktighet. Spesielt gjaldt dette for de aksjonsorienterte forskerne fra Rogaland, som aktørene fra Hordaland hadde liten erfaring/kunnskap om.

For forskerne fra RF var dette et ugunstig valg av flere grunner. Bildet som var tegnet av Hardanger var dystert. Erfaringene fra BU2000 tilsa at det er svært begrenset hva forskernes deltakelse kan gjøre i forhold til den *kortsiktige* konkurransesituasjonen for virksomheter. Erfaringene fra BU2000 tilsa at representanter for næringslivet forveksler oppfatning av at forskningen skal være nyttig, med *kortsiktige gevinster*. Ekkoet fra BU2000 syntes å gå i retning av en oppfatning om at virksomheters samarbeid med forskning må skape en opplevd *umiddelbar* effekt. Hvis ikke vil virksomhetene (og andre samarbeidspartnere) raskt komme til den ("forhastede") konklusjon at det meste av samarbeidet med forskning er unyttig.

5 For en nærmere diskusjon omkring etableringen av nettverket i Hardanger se Haga 2005a og Haga 2007.

I Odda så det ut til at den umiddelbart forestående utvikling ville gi svekkelse av næringsutviklingen i lokalsamfunnet, helt uavhengig av deltakelse fra forskningens side. Den langsiktige trenden for lokalsamfunnet ga et bilde av at oppgaven med å bidra til å snu utviklingen var en nærmest umulig oppgave, i hvert fall for forskerne. Samtidig var det forventninger om at forskernes oppgave nettopp skulle være å bidra til å snu den negative trenden i lokalsamfunnet. Det var også en risiko for at opplevelsen av den negative trenden lokalt ville skape vansker i samarbeidet med lokale aktører. Disse kunne ha nok med å overleve med de daglige utfordringene, hvor forskerne lett kunne komme til å fremstå som forstyrrende elementer uten muligheter til å innvirke på den negative trenden. Forskernes poengtering av at de ikke kunne stille med ”ferdige løsninger” eller garantier for at deres bidrag ville bidra til å snu utviklingen, skapte ikke større forhåpninger og tiltro til forskerne. På den annen side var det en mulighet for at om trenden snudde, enten det nå var på grunn av eller på tross av forskernes tilstedeværelse, ville det gi muligheter for å legitimere koalisjonen og dens samarbeid med forskerne. Skulle trenden snu var det med andre ord store muligheter for at forskerne kunne innkassere en viss ”gevinst” og således ta noe av ”æren” for en eventuell positiv utvikling. På den annen side forsøkte forskerne i utgangspunktet også å vektlegge at koalisjonens representanter måtte ta sin del av ansvaret og arbeidet med å få engasjert det lokale næringslivet i aktivitetene i VS2010.

Valget av Hardanger var særlig ugunstig sett med forskernes øyne, da en av hjørnesteinsbedriftene, Odda smelteverk, var på konkursens rand. Denne bedriften gikk konkurs kort etter oppstarten av samarbeidet i Odda. Det var åpenbart at forskerne ikke kunne gjøre noe i denne situasjonen.

Forskernes skepsis ble neglisjert av aktørene fra Hordaland. De sto på sitt om at forskerne her hadde en gylden anledning til å demonstrere at de kunne bygge et nettverkssamarbeid som betydde noe for næringslivet i området. Aktørene fra Rogaland forholdt seg passivt samtykkende i vurderingen fra sine ”kolleger” i Hordaland.. Her var oddsen ugunstig og utfordringene tilsvarende større. Lyktes forskerne her ville det være all grunn til å skifte holdning. Lyktes de ikke, kunne skepsisen i innledningen til samarbeidet bekreftes.

Et *annet* moment som gjorde det ugunstig å velge Odda som strategisk satsning i oppstarten av VS2010, sett fra forskernes side, var mangelen på forutgående kjennskap og kontakt med Odda. Dette punktet lovet de regionale aktørene å kompensere for. Aktørene forpliktet seg til å ta de nødvendige kontakter. De skulle selv ta initiativ og støtte opp under kontakter, når de ble tatt av forskerne.

I denne sammenheng viste LO og NHO, sammen med daværende SND, seg som svært kompetente samarbeidspartnere for forskerne. Alle tre stilte med sine toppfolk. De hadde inngående kjennskap til området og et vel utviklet kontaktnett. Det gjaldt spesielt for LO. LO har en struktur for samarbeid gjennom forhandlinger, samt årlige samlinger, som skaper tette bånd blant representanter for den lokale medlemsmassen. Dette nettet kunne de spille på når den lokale ledelsen ved virksomhetene skulle mobiliseres. Med henvisning til at også NHO var en sentral støttespiller, som i tillegg kom med egne henvendelser til ledelsen, ga dette et mobiliseringsgrunnlag som kompenserte for forskerens manglende kontakter i området.

Et *tredje* moment av stor betydning for forskernes skepsis til å velge Hardanger, var geografisk. For forskerne fra RF var det svært tungvint å komme seg til indre Hardanger. Fra BU2000 hadde forskerne erfaring med å jobbe med bedrifter i Sunnhordland. Her var avstandene en utfordring både når det gjaldt kostnader og tid. Hardanger forsterket betydning av disse faktorene.

Siden dette skulle være et samarbeidsprosjekt med Hordaland, poengterte aktørene fra dette fylket at RF burde sørge for å samarbeid med forskningsmiljø som var lokalisert nærmere. Denne muligheten hadde hittil ikke vært utnyttet for eksempel i BU2000. Problemet med å få til en mobilisering av forskere i Hordaland var flere.

De aktuelle forskningsmiljøene i Hordaland og deres forskere hadde ingen erfaring med aksjonsforskningsbaserte aktiviteter i forhold til næringslivet. Det var tvert imot slik at tidligere kontakter i BU2000 ikke hadde gjort det mulig å utvikle noe forskningsfellesskap omkring denne formen for forskning. Dette på tross av at det hadde vært utstrakt faglig kontakt mellom forskningsmiljøer og utdanningsinstitusjoner i de to fylkene. Flere forskere ved RF hadde nær kontakt med utdanning og forskning i Hordaland gjennom utdanning/doktorgrad, samarbeidsprosjekter innen flere felt, utveksling av fagpersoner, m.m. Når det gjaldt den spesifikke aksjonsforskningsinnretningen i BU2000 var det imidlertid ikke noe slikt overlapp eller felles interesser. FoU miljøene i Hordaland hadde verken kompetanse eller interesse av å gå inn på dette feltet. Kontakten som kom i stand etter påtrykk fra aktørene i Hordaland, ga kun som resultat at miljøene ble vurdert som komplementære.

Resultatet ble at RF ansatte en person i Sunnhordland. Denne forskeren ble lokalisert sammen med det tidligere samarbeidsnettverket fra BU2000, IfS. Lokaliseringen lå det praktiske årsaker bak. IfS hadde en nettverksadministrasjon som gjorde det mulig med en viss faglig kontaktflate i det daglige. Det siste har betydd mye i forhold til den videre utviklingen av samarbeidet med IfS fra BU2000. I tillegg bidro lokaliseringen til å styrke det lokale fagmiljøet i nettverksadministrasjonen. Dette har i sin tur vært med å styrke arbeidet i Hardanger. I forhold til forbedringsprosjekter som er gjennomført i Hardanger var erfaringene fra IfS verdifulle. Det samme gjaldt ved organisering av nettverksarenaer og med tanke på den fremtidige strukturen for et eventuelt nettverk i Hardanger.

Samarbeidet i Hardanger ble initiert gjennom en oppstartskonferanse. Forarbeidet, finansiering og gjennomføringen stod partene (NHO/LO) i Hordaland for, sammen med forskerne. Aktørene fra Hordaland brukte ressurser på å ta direkte kontakter med aktuelle bedrifter som skulle inviteres. De presenterte VS2010, med vekt på hensikt og muligheter, for på den måten å mobilisere virksomheter til å stille på oppstartskonferansen. Et omfattende forarbeid ble gjennomført av disse aktørene (NHO/LO). De hadde også hovedansvaret for gjennomføringen av selve konferansen, med forskerne som medspillere.

På forhånd var det sortert ut noen bedrifter som var viktige å få med. Det gjaldt spesielt bedriftene fra Odda og Ålvik. Flere av bedriftene stilte med ansatte utenom tillitsvalgte og ledelse, som nærmest var ”obligatorisk”.

Resultatet av oppstarten og det senere arbeidet i Hardanger er blitt en historie som i VS2010 sammenheng betegnes som en formidabel suksess. Målene med samarbeidet så langt er oppnådd og vel så det. For forskerne var det særdeles gunstig at en av bedriftene gjennomgår en kraftig ekspansjon som har snudd trenden i næringslivet lokalt i Odda. Dermed har forskernes tilstedeværelse kunnet ri på en generelt gunstig trend i den lokal næringsutviklingen. I tillegg har de kunnet vise til måloppnåelse i forhold til de opprinnelige planer som ble lagt.

Andre viktige elementer som bidro til den vellykkede oppstarten i Odda var for første at virkemiddelapparatet bidro til å finansiere opp en nettverkskoordinator⁶. For det andre bidro HF med midler til opplæringstiltak rettet mot internveiledere, tillitsvalgte og ledere Søknadene om støtte ble utformet av det lokale utviklingselskapet Hardanger Vekst og av forskerne fra RF. Virkemiddelaktørene og partene var samtidig deltakere i utviklingskoalisjonen, og gikk inn med økonomisk støtte for å understøtte arbeidet med oppstarten av nettverket. På denne måten oppnådde de å rette innsatsen inn mot etableringen og igangsettingen av nettverkssamarbeidet i Hardanger.

Mange tilfeldige omstendigheter bidro til at trenden i Hardanger snudde. Samarbeidet med forskningen hører i liten grad med til disse omstendighetene. Utvidelsesprosjektet til en av bedriftene er et vesentlig moment ved de endringene som har funnet sted i næringsutviklingen i området. Når det gjelder mer langsiktige effekter vil VS2010 satsningen imidlertid kunne få betydning, bl.a. gjennom de forbedrings- og innovasjonsprosjekter som virksomhetene nå jobber systematisk med i regi av VS2010. Virkemiddelapparatet og aktørene er tungt inne i flere av disse prosjektene og prosessene, noe som forsterker den nye trenden i utviklingen i området. På mange måter er Hardanger blitt et eksempel på hvorledes visjoner og nedslagsfelt for koalisjonen og forskningsaktivitetene i VS2010 kan gjennomføres⁷.

2.1.4 Koalisjonens visjoner og nedslagsfelt

Til de første fellesmøtene utarbeidet forskerne utkast til visjoner for koalisjonens arbeid. Visjonene var dels mer generelle, dels var de mer forskningsbaserte med et visst "akademisk" tilsnitt. Skissene til visjoner var til å begynne med preget av å demonstrere forskjellen mellom VS2010 og BU2000. Grunnen til at det var viktig å markere forskjellen til BU2000, var signaler fra NFR om at de ikke ville støtte et program som var en ren dublering av tidligere programmer.

To aspekter ved VS2010 ble skissert som vesensforskjellige fra BU2000. Det *ene* var det *regionale nivåets* betydning i understøttelse av utviklings- og innovasjonsprosesser i nettverk og virksomheter. *Innovasjon og intraprenørskap* (Pinchot 1995) var det *andre* spesielle fokus i VS2010 som skilte dette programmet fra BU2000. Disse nye aspektene

6 Med virkemiddelaktørene menes her. Innovasjon Norge Hordaland og Hordaland Fylkeskommune.

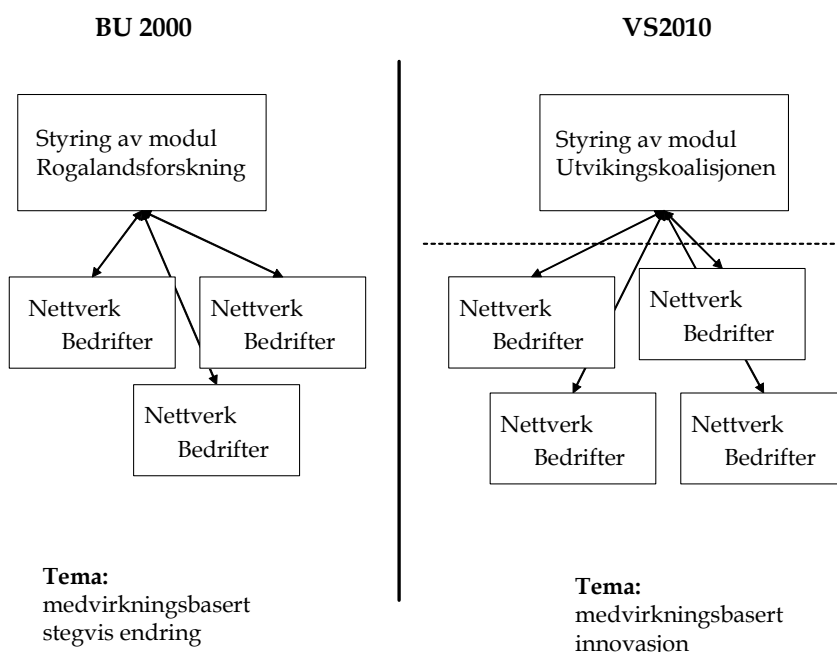
7 For en nærmere diskusjon om erfaringene med nettverkssamarbeid i Hardanger se Haga 2006b og Haga 2006c.

ble satt frem i mange sammenhenger, bl.a. i søknadene til NFR (Claussen m.fl. 2000 og 2001a). De var presentert, diskutert og anerkjent av koalisjonen som viktige visjoner. Det er samtidig mulig å stille spørsmål om denne visjonen ble forstått på samme måte av alle. Blant forskerne er det fremdeles stadige diskusjoner om hva som skal legges i disse begrepene for å markere deres innhold på en distinkt måte. De øvrige aktørene i koalisjonen har ikke lagt samme energi i å delta i forskernes diskusjoner. På den annen side har representantene for koalisjonen og forskerne opptrådt sammen på flere eksterne arenaer hvor disse spesielle aspektene ved VS2010 er blitt fremstilt, begrunnet og diskutert.

Fokus på *innovasjon* innebar at det i utviklingskoalisjonens satsninger bl.a. ble lagt vekt på ny forretningsutvikling innenfor *etablert* forretningsvirksomhet. I første rekke medførte dette at det var etablerte virksomheter, enten direkte eller mer indirekte koblet til oljevirksomheten og annen prosessindustri i fylkene, som oppmerksomheten ble rettet mot. Stimulering til ny forretningsvirksomhet for leverandører og annen relatert industri skulle gjøre næringslivet i fylkene (og nasjonen) mer uavhengig av den dominerende industrivirksomheten (olje og kraftforedlende industri). En slik uavhengighet skulle skapes gjennom å styrke leverandørindustrien og relaterte næringer for å gi disse større selvstendighet med økte ekspansjonsmuligheter mot nye forretningsområder og økt profesjonalitet.

Forskjellene mellom BU2000 og VS2010 kan i hovedtrekk framstilles slik:

Fig.1

Den vertikale streken på VS2010 tegningen relaterer seg til at koplingen mellom modulen og nettverkene ikke er like tett som under BU2000 (ref det vi skrev på side 11). I BU2000 var det forskerne som kollektiv, gjennom felles refleksjon, som kom fram til hva som skulle prioriteres og på hvilken måte. I VS2010 blir prioriteringen overlatt til andre utviklingsaktører, mens forskerne har en mer perifer rolle. En ulempe

er at forskerne dermed mister muligheten til å la utviklingshensyn basert på et nært kjennskap til feltet, styre prioriteringene. Noe av intensjonene med å etablere koalisjonen var jo at den skulle styrke legitimiteten til programmet, utvikle kompetansen hos deltakerne i koalisjonen og ikke minst gi mulighet til å projisere økonomisk støtte fra de ulike virkemiddelaktørene i koalisjonen mot de tiltakene som her ble prioritert. Ser vi på eksemplet Hardanger er det åpenbart en sammenheng mellom den relative suksessen her og projiseringen av midler fra virkemiddelaktørene i koalisjonen. På den andre siden viser erfaringene fra IfS at endringer i strategien i Utviklingskoalisjonen fører til mindre fokus og til tap av moment i utviklingsarbeidet. Nettverket planla nye tunge satsninger innenfor VS2010 med omfattende forskerstøtte. Mye av den planlagte støtten uteble og de planlagte aktivitetene, hvor innovasjonsdimensjonen var langt mer framtrepende enn under BU2000, måtte reduseres kraftig.

Betegnelsen *medvirkning* retter seg mot den strategiske forankring koalisjonen ønsket å oppnå, på følgende nivå:

- *regionalt partnerskapsnivå*. Aktørene som var initiativtakere og medlemmene av styringskomiteen var her sentrale.
- *nettverksnivå*, hvor bedriftene medvirker på flere ulike felles nettverksarenaer med forskjellige typer personell.
- *bedriftsnivå*, hvor ansatte, ledelse og ansattes representanter medvirker i konkrete utviklingsaktiviteter.

Samarbeidet i partnerskapet mellom de regionale aktørene innebar bl.a. konkret medvirkning fra disse aktørene i alle sider ved det utviklingsarbeidet som skulle gjennomføres. Bedriftenes medvirkning skjedde i første rekke ved egen gjennomføring av interne prosjekter, - og gjennom deltakelse i nettverksaktiviteter. Ved den enkelte bedrift var ansattes medvirkning, både den enkeltes og som parter, en viktig intensjon ved utviklingsarbeidet. Relasjonene mellom partene i arbeidslivet (NHO/LO) hadde en helt sentral plass på alle nivåene. Til sammen utgjorde denne forankringen noe av det vesentlige i det som ble betegnet *medvirkningsbasert* innovasjon.

Det var ikke bare hos de nevnte aktørene hvor vesentlige sider ved FoU aktivitetene i utviklingskoalisjonen ble forankret. Regionalt var en rekke SIVA tiltak som vekst- og utviklingsselskap med som viktige aktører og samarbeidspartnere, herunder Hardanger Vekst. Nasjonalt ble aktivitetene forankret hos viktige oppdragsgivere og samarbeidspartnere utenfor regionen (NFR, HF(HF-B), NHO/LO, Agderforskning, m.fl.). Konkrete aktiviteter var også forankret Nordisk/internasjonalt gjennom samarbeidsprosjekter og andre koblinger.

Tradisjonelt oppfattes entreprenørskap som en ensom prosess, hvor gründere skaper innovasjon gjennom etablering av nye virksomheter. Når slike gründere gjør innovasjoner i etablerte virksomheter og forankrer dem der, går de under betegnelsen *intraprenører*. I VS2010 ble hovedvekten i oppstarten lagt på å få til nyskaping forankret gjennom nettopp intraprenørskap.

Visjonen for Utviklingskoalisjonen knytter medvirkning til intraprenørskapet. Det innebærer økt vekt på at nyskaping ikke skulle være noen ensom affære for gründere. Nyskaping og innovasjon var noe alle ansatte i bedriften skulle engasjeres i. Slike aktiviteter skulle forankres hos partene i arbeidslivet. Et av poengene med en slik bred forankring eller medvirkning var at innovasjon og nyskaping bygger på kreativitet. Kreativitet er noe som stimuleres gjennom meningsbrytning og alternative måter å vinkle ting på. Når flere med forskjellige ståsteder er *sammen* om innovasjon og nyskaping, vil det kunne medføre større muligheter for å skape kreative prosesser. Mulighetene vil øke fordi mange forskjellige ideer kunne oppstå og meninger brytes. Det var ikke den ensomme grubleren som i sin ensomhet skulle ha initiativet og stå for nyskapingen. Mange skulle delta fra sine ulike ståsteder med skiftende og alternative innfallsvinkler (Skorstad 1999).

Dette aspektet ved visjonen hadde sin styrke gjennom at det skulle knytte medvirkning til innovasjon og nyskaping som et nødvendig element. Svakheten ved å legge vekt på medvirkningsbasert intraprenørskap kunne bli at mye av det tradisjonelle entreprenørskapet risikerte å falle utenfor fokus for koalisjonen. I tillegg skaper kollektiv kreativ innsats for nyskaping nye utfordringer når det gjelder arenaer, samarbeid, samhandling, håndtering av særinteresser, eierforhold til nyskaping, m.m.

2.1.5 Nåsituasjonen

Utviklingskoalisjonen fikk karakter av å være et partnerskap (se St.meld. nr. 25 (2004-2005)) mellom Hordaland/Rogaland. Partnerskapet koblet lokale, regionale og sentrale aktører sammen med det aktuelle næringslivet i de to fylkene, gjennom konkrete FoU satsninger (St.meld. nr. 25 (2004-2005)).

I dag (2005) kan de viktigste FOU-aktivitetene beskrives som følger:

1. Satsninger i BU2000 som har fått fornyet innhold i VS2010:
 - Industrinettverket for Sunnhordland (IFS). Samarbeid om utvikling av rollen som "Utviklingsansvarlig" i deltagerbedriftene samt nettverkssamarbeid om innovasjonsprosjekter (Gandrud et al 2004).
 - Samarbeidet med TESA er forsøkt gjenreist gjennom ulike initiativ rettet mot de fire gjenværende TESA bedriftene, uten at dette har avstedkommet konkrete aktiviteter eller samarbeid.
2. Satsninger startet opp i VS2010 (til og med 2004):
 - *Hardanger*. Nettverkssamarbeid startet opp mellom de 2 store og 7 mellomstore og små bedrifter i Odda om innovasjon og nyskaping (Haga 2005, Haga 2006b, Haga 2006c). Det er planer om å forsøke å rekruttere inn 25 SMB i nettverkssamarbeidet.
 - *Hauge i Dalane*. Samarbeidsprosjekt med Titania AS startet opp om medvirkningsbasert innovasjon og forbedring.
 - *Haugalandet, Ryfylke, Sunnhordland og Hardanger*. I samarbeid med Eidesvig og store deler av den maritime næringen i regionen har VS2010 bidratt til dannelsen av nettverksselskapet "Viking Innovation Partner" (VIP). VIP skal fremme samarbeid mellom medlemsbedriftene om nye produkter og tjenester. I nettverket inngår nå 37 virksomheter. Utviklingsarbeidet foregår i et eget prosjekt. Forsknings- og publiseringsaktiviteter er koblet til VS2010.

- *Figgjo AS*. Et prosjekt fokusert mot samarbeid omkring design er gjennomført i form av en mastergradsoppgave. Prosjektet har vært initiert og koblet til VS2010, og er avsluttet.
- *Haugesund*. Et prosjekt med tidligere ABB Haugesund om kontinuerlig forbedring basert på bred medvirkning er gjennomført og avsluttet (Haga 2002a, Haga 2002b).
- *Innovasjon Rogaland* er et nettverk som består av 26 virksomheter. Det har vært forsøkte etablert samarbeid med VS2010.
- *Kreative næringer*, et kartleggingsprosjekt som er gjennomført og avsluttet. Det foregår en videreføring gjennom et bedriftsprosjekt hvor et kommunikasjonsbyrå og en mer "tradisjonell" virksomhet i IfS nettverket deltar. Dette skjer som en del av IfS sin hovedsatsning i VS2010 prosjektet "Utviklingsansvarlig i SMB", et prosjekt med en aksjonsforskningsinnretning (Gandrud et al 2004).
- *Havbruk*. Et forprosjekt med kartlegging i Rogaland er blitt gjennomført.

Planlagte nye satsinger for oppstart i 2005:

- *Ryfylke, Sunnhordland, Hardanger og Haugalandet G8*. Gjennom VS2010 er det forsøkt etablert et nettverkssamarbeid mellom de 8 store prosessbedriftene i regionen. Siktemålet er å fremme samarbeid mellom store og små bedrifter om leverandørutvikling, innovasjon og internasjonalisering.
- *Havbruk*. Et mulig hovedprosjekt har vært skissert i forprosjektfasen.
- *Ryfylke reiseliv*. Flere forsøk på å få opp samarbeidsprosjekter, men foreløpig ingen aktiviteter initiert.

Samtlige aktiviteter har vært behandlet av koalisjonen og prioritert av denne. Det samme gjelder for oppfølging og resultater av prosjektene.

Koalisjonen har hatt ulike roller i prosjektene. Den har:

- utformet konkrete forslag til prosjekter og aktiviteter.
- hatt ansvaret for oppstart av prosjekter og aktiviteter.
- deltatt i gjennomføring av prosjektaktiviteter.
- hatt kontinuerlig oppfølging av prosjektene og aktivitetene.
- fulgt opp ressursbruk og fremdrift.
- deltatt i formidling og presentasjon av koalisjonen og dens virksomhet
- bidratt til forankring av prosjekter og finansiering av disse hos ulike oppdragsgivere (fylkeskommune, SND/IN, NFR, HF, bedrifter, bransjeorganisasjoner, m.m.).

En oversikt over partnerskapet og nettverkene er gitt i figur 2 under:

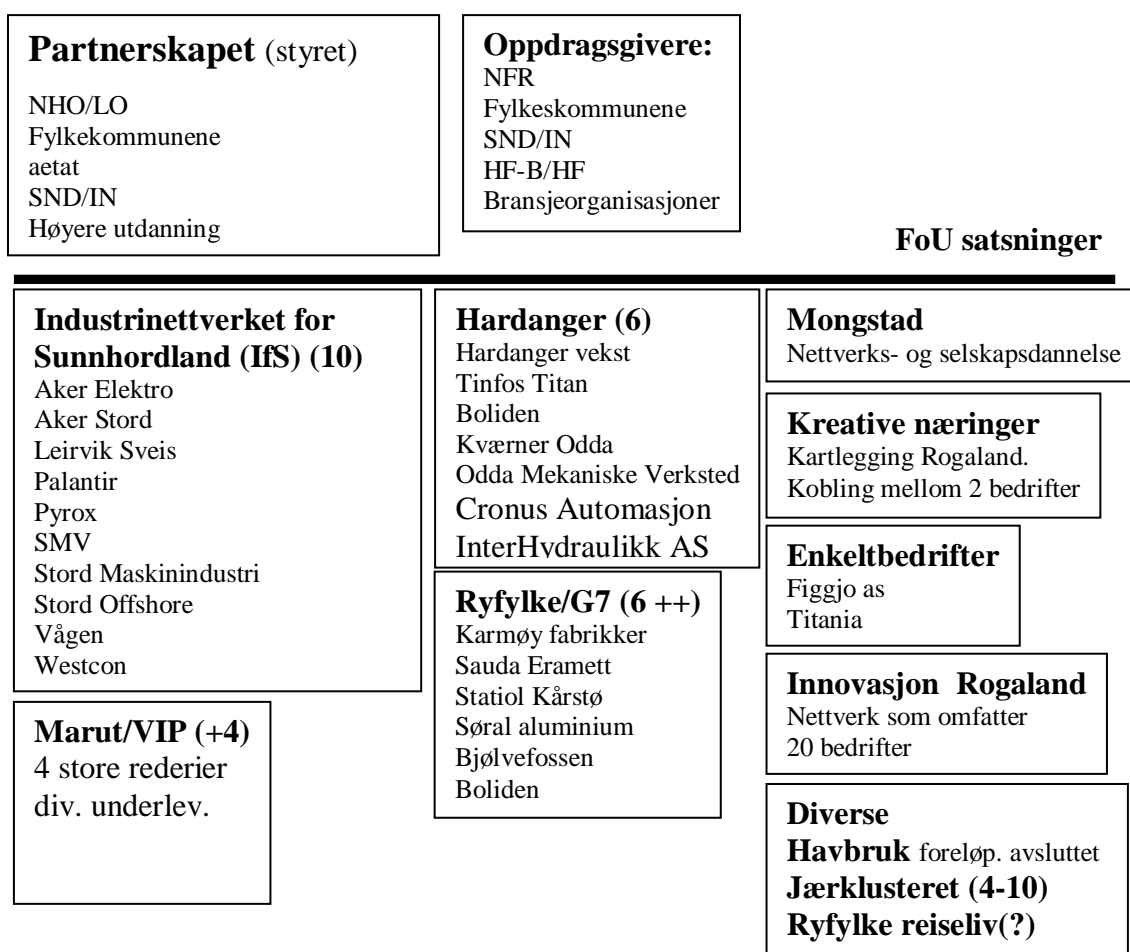

Fig.2

Figuren angir de lokale aktørene i styret for partnerskapet og viktige oppdragsgivere. FoU satsinger er angitt sammen med en oversikt over de viktigste nettverkene og prosjektene.

Arbeidet har foregått i tett kobling mellom aktørene i koalisjonen og forskerne engasjert i VS2010s prosjektaktiviteter i Hordaland og Rogaland. Partnerskapet gjennomfører ellers 3-4 styremøter i året. I tillegg har det vært gjennomført flere partnerskapskonferanser hvor styret, oppdragsgivere bedrifter/nettverk, forsknings-/utdanningsmiljø, m.fl. deltar.

2.1.6 Forskningsfokus i koalisjonsarbeidet

Innledningsvis ble noen overordnede forskningstema formulert. Som det framgår av disse er fokuset ikke bare rettet mot partnerskapet, men mot alle de ulike arenaene som samhandler under partnerskapet; bedrifter, nettverk og koalisjon.

Utvikle partnerskap mellom lokale aktører i fylkene Hordaland/Rogaland som er viktige for regional innovasjon.

Utvikling av evnen til å drive innovasjon gjennom å skape felles arenaer, og et arbeidsmiljø i organisasjonen som stimulerer til nyskaping i bedrifter/nettverk.

Partnerskapet skal gjennom å understøtte FOU-aktiviteter på de ulike arenaene bidra til større oljeuavhengighet for regionens næringsliv gjennom nyskaping slik at regionen får nye/flere "ben å stå på".

Det ble i oppstarten fokusert på to perspektiver fra innovasjonsforskningen:

- Et *intraprenørperspektiv*. Tradisjonelt innebærer entreprenørperspektivet fokus på gründere som foretar nyetableringer. Er disse forankret i eksisterende virksomhet kalles de *intraprenører* (Pinchot 1987). Fokus ble rettet på hvorledes samspillet mellom ansatte/partene innad i etablert virksomhet kan bidra til innovasjon gjennom *felles intraprenørskap, bred medvirkning*.
- Innovasjon finner sted under bestemte betingelser/sammenhenger eller *innovasjonssystemer*. Det ble lagt vekt på å få kunnskap om hvordan tilrettelegging for læring internt i virksomheter/nettverk understøtter betingelser for innovasjon, hvor FoU-sektoren spiller en viktig rolle sammen med lokale/regional aktører (Haga 2004, Haga 2006a).

Følgende spørsmålsstillinger presiserer disse perspektivene:

- Utviklingskoalisjonen Hordaland/Rogaland representerer en ny form for *regionalt partnerskap*. Partnerskapet skal stimulere og understøtte innovasjon i bedrifter/nettverk, - og være en motor i den regionale innovasjonen. *Hvilke muligheter finnes for å utvikle og utnytte et slikt partnerskap?*
- *Bestemte former for samarbeid* mellom bedrifter i *nettverk* kan skapes for å fremme innovasjon. *Hvilke er de?*
- Bedriftens ansatte har et *mangfold* av ulike kunnskaper og ferdigheter. Samspill mellom ulikheter kan være viktig for å få til *medvirkningsbasert innovasjon*. *Medvirkningsbasert innovasjon* avløser den individuelle og "ensomme" nyskapingen, til å bli noe ansatte kontinuerlig *samarbeider* om (Skorstad 1999). *Hvilke organisatoriske grep, samarbeidsformer og arbeidsmiljøtiltak må iverksettes og utvikles for å understøtte medvirkningsbasert innovasjon?*
- Kompetanseoppbygging innebærer å styrke innovasjonsevnen. Med *evnen* til innovasjon menes både menneskelige ressurser, organisering, teknologiske forutsetninger og omgivelser. *Hvordan utvikles denne evnen?*
- Innovasjon henger sammen med organisasjonen og arbeidsmiljøet. Arbeidsmiljøet skal ikke bare være en reaksjon på konsekvenser av endringer. Det skal stimuleres slik at det aktivt bidrar i innovasjonsprosesser. *Hvordan utvikle samarbeid og medvirkning hos ansatte, og et organisatorisk arbeidsmiljø som stimulerer til kreativitet og nyskaping?*

Dette er eksempler på noen sentrale forskningsproblemstillinger som illustrerer forskningsfokuset i koalisjonens arbeid.

3 Et koalisjonssamarbeid i utvikling

3.1.1 Et kritisk blikk på prosessen så langt

Innledningsvis la ikke forskerne tilstrekkelig vekt på en nødvendig orientering for aktørene i Hordaland. Utilstrekkeligheten førte til stor skepsis og vegring mot å delta i samarbeidet. Heller ikke var det klart hvilke roller aktørene selv skulle spille i satsningen. Flere av aktørene i Rogaland var også skeptiske til den manglende avklaring av rollene, ansvar og arbeid som skulle gjennomføres.

I ettertid er det klart at hele oppstartsprosessen kunne vært gjennomført slik at det ga bedre forankring hos de aktuelle aktørene. Forskerne opptrådte litt for lettvint i rollen som pådriver. Mange av aktørene hadde liten eller ingen kjennskap til arbeidet i BU2000. Det var heller ikke utformet noen klare roller, ansvar og funksjoner for de aktuelle aktørene. Muligheten var til stede for at koalisjonen kunne oppfattes som forskernes konstruksjon, først og fremst beregnet på å lette kanaliseringen av forskningsressurser til RF.

I tillegg ble det ikke tatt høyde for at Rogaland og RFs rolle var overdimensjonert i forhold til at dette skulle være en likeverdig deltakelse fra aktuelle aktører i begge fylkene. En motvekt i forhold til "Rogalandsdominansen" var det faktum at den mest utviklede forankringen i konkrete bedrifts- og nettverksaktiviteter i oppstarten var koblet til geografiske lokaliseringen i Hordaland.

Aktørenes eget engasjement har representert noen av de viktigste tiltakene for å imøtekomme en del av de mest kritiske aspektene ved oppstartsfasen. Engasjementet fra de fleste av aktørene i Hordaland har dreid fra reservasjon til aktivt engasjement. Både gjennom prioriteringer, ressurser og aktiv medvirkning har aktørene i Hordaland bidratt til at noe av hovedtyngden av satsinger og aktivitetene har blitt gjennomført i Hordaland, samt i grenseområdet mellom de to fylkene.

Engasjementet har bidratt til økt rolleavklaring når det gjelder aktørenes roller, ansvar og muligheter til aktiv medvirkning i definering og gjennomføring av koalisjonens arbeid. Det gjelder spesielt i forhold til det å være pådriver og deltaker i konkret utviklingsarbeid i bedrifter og nettverk, som ledd i regional innovasjon og næringsutvikling.

Partnerskapet som utviklingskoalisjonen representerer inngår i konkrete sammenhenger i de to fylkene, hvor en rekke parallelle arenaer, fora og partnerskap også opererer. Det gjelder både politiske aktører, andre regionale aktører (næringsparker, samarbeidsråd, etc.). Her kreves det en oversikt, avklaring og grenseoppgang overfor disse. Foreløpig er det et uklart bilde av de mange arenaene som eksisterer og hvorledes en skal få en fornuftig arbeidsdeling og grenseoppgang mellom dem.

Hvorfor ble ikke politikerne tatt med i koalisjonen/partnerskapet?

I første rekke var dette knyttet til et ønske om å unngå at politiske interesser ble viklet inn i koalisjonen og aksjonsforskningsaktivitetene. Spesielt partene i de to fylkene var skeptiske til involvering av politikere. Det kan være flere årsaker til dette.

Flere av fylkespolitikernes eksponerte i mange sammenhenger særinteresser knyttet til by, kommune og fylke. Slike særinteresser kan i mange situasjoner gi rivalisering, patriotisme og suboptimalisering. Et fremtredende eksempel er et politikerdrevet samarbeid omkring en felles Vestlandsregion, Vestlandsrådet (Claussen 2003). I den regionale debatten om Vestlandsrådet ble det i flere sammenhenger uttrykt bekymring over hvilken by som skulle være hovedstad, hvordan administrasjon og makt skulle fordeles, styrkeforholdet og innbyrdes relasjoner mellom mer lokale regioner, m.m. Her, som i debatter om kommunesammenslåing, artikuleres mange særinteresser som kan virke suboptimaliserende på det praktiske samarbeidet omkring utviklingen av strukturer for regionale arenaer. Erfaringene til en del av aktørene i koalisjonen var at slike (politiske) særinteresser virket handlingslammende og suboptimaliserende. Siden politisk administrative grenser er mer likegyldige for den som skal gjøre forretning, var det avgjørende for koalisjonens medlemmer å unngå at politiske særinteresser ble innblandet i dette arbeidet. Her skulle praktiske resultater og ikke politiske diskusjoner være i fokus. For de aksjonsrettede forskerne fra RF var dette en oppfatning de kunne gi sin tilslutning til. Styrkingen av relasjonene mellom de aktuelle aktørene i koalisjonen, det regionale næringslivet og forskning ble viktig å håndtere uten for sterke koblinger til makt og politiske særinteresser i fylkene.

Et viktig aspekt ved utviklingskoalisjonens arbeid var å sørge for å understøtte innovasjon og entreprenørskap ute i bedriftene. Til å gjennomføre dette var det nødvendig å ha økonomiske midler tilgjengelig. Koalisjonen fikk nettopp derfor forskningsmidler fra VS2010 programmet i NFR til disposisjon. En av intensjonene bak VS2010 programmets initiativ for å danne utviklingskoalisjoner var at denne økonomiske støtten sammen med de økonomiske musklene til det regionale virkemiddelapparatet, skulle danne grunnlaget for virkningsfulle bidrag til de aktivitetene koalisjonen prioriterte. Slik sett framstår satsningen på Hardanger som en god illustrasjon på hvordan koalisjonen var ment til å fungere. Under etableringen av dette nettverket ble forskernes aktiviteter, både utviklings- og forskningsaktiviteter, i hovedsak finansiert gjennom bidragene fra VS2010 programmet. Samtidig finansierte Innovasjon Norge Hordaland og Hordaland Fylkeskommune en nettverkskoordinator lokalt. I tillegg bidro partene, gjennom HF, med støtte til deler av aktivitetene. A-etat bidro med midler til opplæring. Samlet sett fikk Hardanger satsningen, gjennom de ulike økonomiske bidragene, en økonomisk basis som muliggjorde en tung satsing. Hardanger satsningens relative suksess må sees i lys av den effektive og tunge innsatsen som virkemiddelapparatet og partene sammen bidro til. Nettopp slike satsninger hvor det bringes inn både forsknings- og utviklingsstøtte inn i et og samme prosjekt har vist seg vanskelig å finansiere opp uten at det eksisterer en arena hvor de ulike aktørene samles.

Det kan være et betydelig uutnyttet potensial m.h.t. å utvikle koblinger og engasjement mellom forskning, utdanning og utviklingsaktiviteter i virksomhetene og det regionale næringsliv. Særlig gjelder dette høyskolene/universitetenes arbeid og rolle, samt koblinger og integrering mellom forskjellige forskningsfaglige miljøer, både innad og mellom institusjoner. Et slikt potensial er nærmere skissert i et eget forskningsprosjekt om integrert innovasjon (se Claussen m.fl. 2004a).

3.1.2 Koalisjonens fremtid - muligheter og barrierer

Koalisjonen har ved flere anledning diskutert muligheter og barrierer ved den nåværende arbeidsform. I denne sammenheng har også alternative samarbeidsformer vært vurdert. Det dreier seg om følgende alternativer/modeller:

1. Hovedtrekkene i den nåværende modellen for koalisjonssamarbeid fortsetter. Fylkeskommunen er blitt en stadig mer markant og viktig aktør i forhold til det næringsrettede regionale arbeidet som utføres. Fylkeskommunens nye posisjon har ført til at representanter herifra nylig er sikret representasjon i styringskomiteen. Arbeidet for at høyere utdanningsinstitusjoner og andre forskningsmiljøer trekkes mer med i planleggingen og gjennomføringen av aktivitetene skal videreføres og styrkes. Styrkingen av den lokale og regionale finansieringen vil være en prioritert oppgave. På sikt kan de regionale oppdragsgiverne komme til å bli viktigere enn de sentrale.
2. De lokale og regionale aktørene tar et større ansvar for ressurser, organisering, m.m. av koalisjonen. Forskningens rolle endres fra å ivareta sekretariatsfunksjonen, til å bli en tilbyder av konkrete forsknings- og utviklingstjenester.
3. Fylkene Rogaland og Hordaland organiserer etter behov egne fylkesvise samarbeidsformer for næringsutvikling, som f.eks. Regionalt Næringsforum i Hordaland. Samarbeidet på tvers av fylkene skjer gjennom etablerte eller nye samarbeids-/kontaktorgan. Et mangfold av koalisjoner og partnerskap opptrer på forskjellige nivå, med ulike oppdragsgivere og forskjellige nedslagsfelt.

Et 4. alternativ som ikke er blitt diskutert i koalisjonen, men som er nær koblet til punkt 3, er muligheten for at lokale aktører, som for eksempel en nettverksadministrasjon, overtar mye av den nåværende sekretariatsfunksjonen, som forskerne har utøvd. I dag vurderer enkelte nettverksadministrasjoner å danne et såkalt "Norwegian Center of Expertise" (NCE). Hensikten med et slikt senter vil bl.a. være å fungere som en nøytral samarbeidspartner for medlemmene og det øvrige lokale næringsliv. Funksjonen som nøytral samarbeidspartner kan bestå i å koordinere satsninger slik at konkurranse og overlapp mellom initiativ i regionen minskes. Koordineringen kan også omfatte formidling av muligheter og behov i relasjon til virkemiddelapparatet, offentlige myndigheter, andre industrisamarbeidspartnere, m.m. Det kan dessuten være en viktig oppgave å bidra med strategiske innspill i forhold til utviklingen av en lokal/regional næringspolitiske agenda ut fra et næringspolitiske mer "nøytralt" ståsted.

Det kan være betenkelig at en forskningsaktør styrer en prosess for etablering av et slikt samarbeid som koalisjonen utgjør. Oppdragsforskere har selv en opplagt interesse i å utnytte koalisjonen, samarbeide med de aktuelle aktørene og utnytte sekretariatsfunksjonen til skape et ressursgrunnlag for egne/institusjonens forskningsaktiviteter. Finnes det da mer egnede aktører som drivkrefter for å etablere slike samarbeidsformer som koalisjonen utgjør?

Regionalt finnes en rekke alternative aktører, både politiske og andre. Problemet er at mange av disse vil inneha regionale politiske og/eller administrative interesser som kan komme til å hemme mulighetene for å være en nøytral pådriver i et samarbeid *på tvers*. Balanseringen av ulike interessers og oppfatninger er vanskelig når man selv er eier og

bærer av bestemte interesser og oppfatninger som er i konkurranse med hverandre. Mange ulikheter og interessemotsetninger kan hemme etableringen av forpliktende felles samarbeidsarenaer, som f.eks. et partnerskap på tvers av fylker, institusjoner, næringer og parter i arbeidslivet.

Det kan være argumenter for at forskning kan ha spesielle forutsetninger for å fylle rollen som pådriver. Forskningen har et sterkt etisk krav om å være nøytral i forhold til kommersielle og andre særinteresser (jfr. den negative stempling som ligger i betegnelsen "bestillingsverksforskning"). Dette kravet påligger både institusjoner og den enkelte forsker. Et slikt krav blir ekstra utfordrende å håndtere for et institutt som selv er avhengig av eksternt finansierte oppdrag. For RF kan dette slå både positivt og negativt ut. På den ene siden medfører oppdragssituasjonen at instituttet kan hemmes i muligheten for å opptre som uavhengig utøver av forskningsarbeid. Rollen som pådriver ved oppstarten av utviklingskoalisjonen innebar opplagt muligheter for at RFs egeninteresser ble styrende for det initiativet som ble tatt.

Erfaringene med å håndtere kravet til forskning uavhengig av kommersielle og andre særinteresser, gir på den annen side kunnskap og kompetanse i å håndtere motstridende krav og dilemmaer. For enkeltforskere kan dette utgjøre et viktig erfaringsgrunnlag. For et forskningsinstitutt kan det være med å bygge opp en institusjonalisert posisjon i det regionale innovasjonssystemet (Lundvall 1992, Brulin 1998, Nowotny, Scott, og Gibbons 2001). Det kan gi en kompetanse i å håndtere ulike utfordringer og krav om å gi en balansering mellom f.eks. kommersielle interesser og forskningsetiske hensyn. Et av de viktigste forskningsetiske hensynene dreier seg om å kunne opptre uavhengig og nøytralt i forhold til særinteresser. Denne kunnskapen og kompetansen kan utnyttes i en slik sammenheng som koalisjonens aktiviteter bygger på. Kompetanse og kunnskap for å håndtere mange krav og fordringer på en uavhengig og uhildet måte kan være viktig ved oppbyggingen av regionale partnerskap, hvor mange interesser og ståsteder skal samspille. Denne kunnskapen og kompetansen kan ha vært påkrevet i forbindelse med forskningens rolle som pådriver for å etablere et felles partnerskap mellom fylkene Hordaland og Rogaland, samt de forskjellige regionale aktørene som er involvert.

En stadig sterkere lokal og regional forankring har vært noe av bakgrunnen for å sette i gang en diskusjon av alternative former for samarbeid, organisering og forankring av koalisjonen. Etter hvert som den lokale og regionale forankringen styrkes, er det ting som tyder på at den motsvarende forankring hos sentrale aktører (for eksempel partene sentralt, myndigheter og forskningsråd) svekkes. Sett på bakgrunn av forutsetningene og signalene ved oppstart, er det totale ressursgrunnlaget for Utviklingskoalisjonens arbeid fremdeles atskillig svakere enn forventet. Den stadig sterkere lokale/regionale forankringen medfører imidlertid at ressursgrunnlag styrkes gjennom denne forankringen. Initiativet til den nåværende samarbeidsformen i Utviklingskoalisjonen kom i stand etter sterkt påtrykk fra sentrale oppdragsgivere. Etter hvert som de sentrale oppdragsgivernes engasjement utgjør en stadig mindre andel av totalen, kan det bli mer opp til koalisjonen selv å velge arbeidsform, forankring og rolle.

Forankringen av koalisjonen sett i forhold til spenningen mellom det nasjonale/sentrale og regionale/lokale har flere aspekter:

- En sterkere regional forankring kan innebære en innsnevring av horisonten gjennom ”dyrkingen” av det særegne.
- Regionen risikerer å begrense læringsmulighetene fra eksterne dersom den regionale forankringen reindyrkes.
- Fokus på sammenhengen mellom regioner med tanke på arbeidsdeling, spesialisering, dobling av oppgaver, m.m. svekkes med fare for suboptimalisering om det ikke finnes noe samlende i form av en ekstern felles ”motpart”/aktør.
- Uten en forutgående ”samling”, koordinering og strukturering av det regionale nivå, vil økt regionalt ansvar kunne innebære intern rivalisering, manglende koordinering, dobling av oppgaver og økt intern suboptimalisering (Claussen 2003).

Dette er generelle aspekter ved en hver form for regionalisering. Erfaringene med koalisjonen så langt antyder at dette er aspekter som er høyst aktuelle i den videre utviklingen av dette samarbeidet, - og dette samarbeidets plass i en generell regionaliseringsprosess (St.meld. nr. 25 (2004-2005)).

4 Forskningsrefleksjoner rundt koalisjon/partnerskap

Det er flere aktuelle forskningsrefleksjoner på bakgrunn av erfaringene fra prosessen med å danne samarbeidet Utviklingskoalisjonen Hordaland/Rogaland. Her vil vi trekke frem tre;

- Forskjellen mellom BU2000 og VS2010 når det gjaldt *relasjoner til feltet* (tosidige versus mangfoldige). Dette går både på typen relasjoner og antallet aktører.
- *Relasjonene mellom* de ulike arenaene i det regionale utviklingsarbeidet.
- *Forskningens rolle* i utviklingen av det totale partnerskapssamarbeidet.
- *Spredning* av erfaringer og resultater.

4.1.1 Tosidige og mangfoldige relasjoner i BU2000 og VS2010

Hva karakteriserer relasjonene (antall/type/kompleksitet) mellom forskningen og omgivelsene i BU2000 versus VS2010?

BU2000 var hovedsakelig karakterisert ved *tosidig* relasjon mellom forskning og bedrift. HF var en viktig støttespiller i utviklingsprosessene. Rollen til HF var i imidlertid ikke systematisert og strukturert i forhold til disse prosessene. Bortsett fra gjennomføringen av kurs for tillitsvalgte, ble representanter for HF invitert inn av forskerne når dette var hensiktsmessig for forankring av prosessene, legitimering og faglig bistand. Kurset for tillitsvalgte var en egen aktivitet som HF gjennomførte, løst koblet til de øvrige BU2000 aktivitetene. I hovedsak kan derfor relasjonene i BU2000 betraktes som tosidige, mellom forskningen og feltet (bedriftene/nettverkene).

Forskerne utøvde et mer begrenset rollespekter i BU2000 sammenlignet med VS2010. Rollen som aksjonsforsker var først og fremst rettet mot å initiere utviklingsaktiviteter i virksomheter og nettverk. Tilbakemelding til referansegruppen var en del av det som forventes av en prosjektleder i en oppdrags situasjon. Organiseringen i såkalte moduler (Levin m.fl. 2002) indikerte på den annen side omfanget av aktivitetene i BU2000. De mange nettverkene og bedriftene gjorde at volumet av aktivitetene var stort. Sammenlignet med VS2010 var imidlertid kravet til forskerrollen langt mer begrenset i BU2000.

I VS2010 ble *mangfoldet* av relasjoner økt betraktelig. Kompleksiteten i aktørbildet gjenspeiler seg i form av at forskning, virkemiddelapparat, partene, utdanning, næringsliv og andre regionale/lokale aktører nå er involvert. Aktørbildet er i tillegg komplisert ved at koalisjonen dekker to fylker. Nå blir ikke utfordringene for forskningen bare å aksjonere i forhold til forbedringsarbeid i virksomheter og samarbeid i nettverk. Forskningen blir en aktør på den regionale/lokale næringspolitiske arena.

Involveringen på den næringspolitiske arena er uunngåelig, ikke minst fordi aktørene i koalisjonen er tett koblet til næringspolitiske prosesser. Aktørene i koalisjonen er representert i en rekke fora hvor fokus er på næringspolitikk og næringsutvikling i regionen(e) og lokalsamfunnet(ne) som helhet (næringsråd, næringsforeninger, styrever, utvalg, regionsråd, etc.). Representasjonen på de ulike arenaene både binder og influerer på aktørenes handlinger, oppfatninger og næringsstrategiske vurderinger. Dette gjelder også deres deltakelse i koalisjonen. Koalisjonen vikles uunngåelig inn i den regionale og lokale næringspolitiske agenda.

I VS2010 er kompleksiteten i aktørbildet økt på bakgrunn av at *antall aktører* involvert er blitt atskillig større. Håndteringen av det økte antallet aktører gjør at også antallet relasjoner som skal håndteres øker fundamentalt sammenlignet med BU2000. Relasjonene til aktørene i koalisjonen frembringer nye relasjoner til aktører som de hver i sær har viktige knyttingspunkter med. Her kan det dreie seg om politikere, næringskonsulenter, lokale pådrivere, offentlige myndigheter, m.m..

Økningen i antallet aktører er et aspekt ved den økte kompleksiteten i VS2010. Et annet er at *typen* relasjoner også blir mer mangfoldig. Forskningen skal håndtere et mangfold av lokale og regionale næringsinteresser. Interessen kan være geografisk forankret. Det kan dreie seg om bransjeinteresser. Videre kan det være tale om partipolitiske interesser. Historiske og kulturelle dimensjoner utgjør også viktige elementer som bakgrunn for det lokale og regionale interessebildet. Alt dette utspiller seg gjennom regionale og lokale dialoger. Skal forskningen koble seg til det regionale og lokale nivå, krever det at forskerne også kan delta i disse dialogene. Koblingene til dialogene er utgangspunkt for å kunne skape tillit og forståelse for muligheten av å skape gjennom felles praksis. Dialogene vil også være et vesentlig aspekt ved de refleksjonsprosesser som følger praksis.

I BU2000 var et sentralt tema "creating connectedness" mellom forskning og næringsliv (Gustavsens 2001a). Med VS2010 er dette utvidet til "creating a multitude of connectedness". Relasjonene er utvidet til å gjelde mellom forskning/utdanning, virkemiddelapparat/det offentlige og næringslivet, - eller det som går under betegnelsen "Triple Helix" (Leydesdorff & Etzkowitz 1997 og 1998). Koalisjonen omfatter i tillegg en rekke relasjoner hvor forskningen involveres, slik at det blir tale om et omfattende

nettverk av relasjoner til omgivelsen. Med VS2010 skapes et inntrykk av at forskningen er involvert i et nettverk av relasjoner og koblinger til det omkringliggende regionale og lokale næringsliv og samfunn, i tråd med en slags Modell II (jfr. Nowotny, Scott og Gibbons 2001).

Geertz (1973) bruker betegnelsen ”tynne” og ”tykke” beskrivelser for å karakterisere forskjeller i empirisk fremstilling i samfunnsvitenskapen, med vekt på sosialantropologi (Seale 2004). Overført på den aktuelle sammenhengen var relasjonene i BU2000 atskillig ”tynnere” enn de mange fasetterte ”tykkere” relasjonene som preger VS2010. Mangfoldet i typen av relasjoner er et like viktig aspekt å fokusere på som antall aktører. Mange fasetterte ”tykke” relasjoner sier noe om dybden i involveringen i den regionale konteksten, mellom forskning, næringslivet og de lokale/regionale omgivelsene.

4.1.2 Relasjonene mellom de ulike arenaene i det regionale utviklingsarbeidet

Det å etablere et partnerskapssamarbeid basert på et samspill mellom en rekke arenaer er et dristig prosjekt. Det er spesielt utfordrende siden det ikke eksisterer noen a priori relasjoner og felles forståelse mellom de ulike delene i partnerskapet.

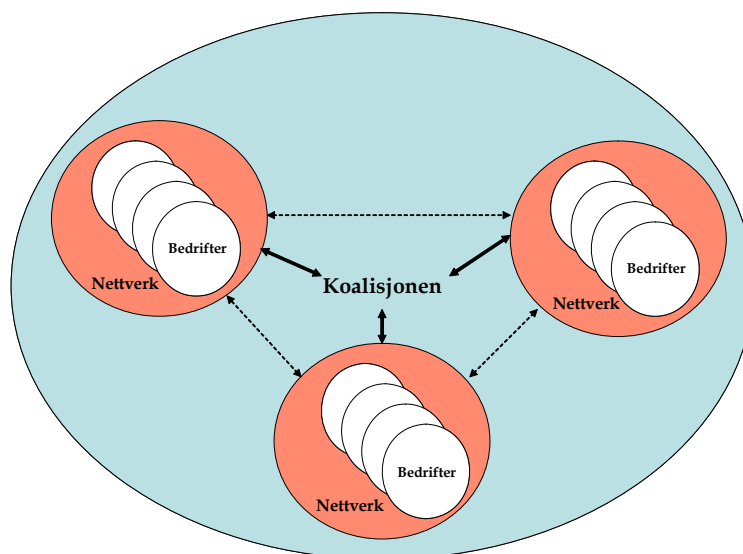
Bedriftene som deltar har et klart mål for sin deltakelse i nettverkssamarbeidet; de deltar for å kunne ta ut en økonomisk gevinst til fordel for eget foretak. At læringsperspektivet er et viktig tilleggsaspekt ved det å delta i nettverkssamarbeidet må ikke skygge for det faktum at det er en økonomisk betraktning fra bedriftene sin side som ligger til grunn for denne type deltakelse (Levin & Knutstad 2003). Nettverkssamarbeidet representerer da en muliggjør for en økonomisk gevinst i en eller annen form for bedriftene, en muliggjør de da i størst mulig grad ønsker å styre selv. At det i tillegg deltar en rekke forskjellige nettverk i partnerskapet med ulik bransjetilknytning gjør at bedriftene og nettverkene ikke framstår som enhetlige størrelser, ei heller med enhetlige mål og ønsker.

Deltakerne i koalisjonen har et annet utgangspunkt enn bedriftene for sitt arbeid. Her er målet å understøtte prosjekter og prosesser i nettopp bedrifter og nettverk som en del av det regionale næringsutviklingsarbeidet. I koalisjonen er da også deltakerne organisasjoner og institusjoner som har som sin hovedoppgave å støtte opp under regionale initiativ som har næringsutvikling som mål. Koalisjonens arbeid og prioriteringer bygger på de ulike aktørenes kompetanse, prioriteringer, tilnærminger, programmer og finansieringsformer.

De ulike deltakerne i koalisjonene opererer, ved siden av sin deltakelse her, med en egen agenda for egen organisasjon. Denne agendaen kan være styrt regionalt som i de regionale høyskolene, eller styrt nasjonalt gjennom diverse programmer og ordninger, som i Innovasjon Norge (SND). Det er dermed ikke gitt at målene til deltakerbedriftene, de ulike nettverkene og koalisjonen, samt de ulike aktørene der, samsvarer. Det å få de ulike delene av partnerskapet til å kommunisere vil være et første viktig steget i retning av det å søke løsninger som gjør at målene til flest mulig av deltakerne i partnerskapet kan realiseres.

Partnerskapssamarbeidet kan illustres som i figur 3 under:

Fig.3

Hvordan er det så mulig å få de ulike delene som utgjør partnerskapet til å kommunisere for å søke å oppnå målene? En forutsetning for å få dette løst koplet partnerskapet til å fungere er trolig at det faktisk er en aktør som opptrer gjennomgående på alle arenaene (Weick 1977). Forskerne som arbeider i dette feltet, representerer i stor grad nettopp koplingen mellom de ulike arenaene. Forskningen er den eneste aktøren som opptrer på alle tre arenaene; bedrift, nettverk og koalisjon. Selv om det er etablert direkte kontakt og koplinger mellom de ulike nettverksadministrasjonene og aktører som deltar i koalisjonen, har forskningen et langt bedre inngrep med de refleksjoner, diskusjoner og aksjoner som foregår i den enkelte bedrift, i de ulike nettverkene og i koalisjon. Dette har på den ene siden plassert forskningen i sentrum av partnerskapssamarbeidet. Det er forskerne som har førstehåndskjennskap til planer, aktiviteter, arbeidsformer og resultater på alle partnerskapsarenaene. Det å forstå sammenhengene mellom hva de ulike arenaene har kompetanse til å gjøre, og hvilke muligheter det gir for aktørene på de andre arenaene, er derfor forbeholdt de som er gitt muligheten til å ha innsikt i dette. Dette gjelder kanskje særlig bedriftsaktørene som nok har en meget begrenset innsikt i det koalisjonssamarbeidet de inngår i. Samtidig har ikke andre kunnskapsaktører, som høyskoler og universiteter, så langt deltatt særlig aktivt med i partnerskapsarbeidet. Utfordringene ligger trolig i stor grad i å identifisere, i de ulike miljøene, de ressursene som det vil være naturlig at samarbeider i dette feltet.

Bedrifter og samspillet mellom bedrifter og andre kunnskapsaktører spiller en sentral rolle i de nye konseptene som det siste tiåret har blitt presentert for å forklare hvordan kunnskapsproduksjonen foregår i det nye kunnskapsamfunnet, eksempelvis i Triple Helix (Leydesdorff & Etzkowitz 1997 og 1998) og Modell II (Nowotny, Scott og Gibbons 2001). I utviklingskoalisjonen er derimot bedriftene bare indirekte representert gjennom sine organisasjoner, LO og NHO. Hva er beveggrunnene for dette? Mesteparten av kunnskapsutviklingen i partnerskapssamarbeidet vil skje i bedriftene og i bedriftsnettverkene og mellom disse, mindre knyttet til selve koalisjonen. Koalisjonens hovedfunksjon er jo nettopp å smøre de regionale og lokale prosessene slik at

kunnskapsproduksjonen her utvikler seg tilfredsstillende. Dette kan gjøres enten gjennom finansiell støtte eller gjennom en aktiv deltakelse fra eksterne kunnskapsmiljøer i kunnskapsproduksjonen lokalt og regionalt. Prioriteringen av hvilke tiltak som har størst behov for direkte eller indirekte støtte ligger fortsatt hos de eksterne aktørene i koalisjonen. En direkte deltakelse fra bedrifter i dette arbeidet ville trolig ikke være hensiktsmessig. Da er det mer hensiktsmessig at partene tar seg av dette arbeidet på vegne av bedriftene.

4.1.3 Forskningens rolle i utviklingen av koalisjonssamarbeidet

Hva var noen kjernemomenter i strategien rundt utnyttelse av forskerrollen for koalisjonsbyggingen?

Forskerne forsøkte i stor grad å opptre som ”vennlige utenforstående” (”Friendly outsider”, Levin og Greenwood 1998) når de nærmet seg det aktuelle praksisfeltet, i dette tilfellet initiativet til utviklingen av et koalisjons- eller partnerskapssamarbeid. Det ble tilstrebet en respektfull, dannet og diplomatisk tilnærming til de regionale aktørene. Dannelse og respekt for aktørenes kunnskap, knappe tid, manglende kjennskap til det aktuelle forskningsfeltet, etc. ble viktig å ta hensyn til. Dette var et utgangspunkt ved de første kontaktene med feltet. Utøvelse av slike holdninger var også noe som ble utviklet underveis i prosessen, utefra de konkrete erfaringene som ble gjort i det innledende arbeidet med å starte opp Utviklingskoalisjonen Hordaland/Rogaland.

Fremtreden (”impression management”, Goffman 1959) var momenter ved rolleatferden til forskeren som skulle skape tillit, fortrolighet og anerkjennelse hos de regionale aktørene. Dette er momenter ved forskernes rolleatferd som er et viktig aspekt ved tilnærmingen til ethvert forskningsfelt. For oppdragsforskerne, som er mer avhengig av eksterne relasjoner til oppdragsgivere og samarbeidspartnere enn mer ”etablert/tradisjonell” Modell I forskning (Nowotny, Scott & Gibbons 2001), blir tillit, fortrolighet og anerkjennelse særlig påkrevet. Her er det tale om et forskningsnært samarbeid med feltet, slik dette bl.a. utøves gjennom aksjonsforskningsrollen. Aksjonsforskningen preges av at aksjonsforskeren er nær forskningsfeltet og samarbeider med feltet om å frembringe *felles* ny kunnskap gjennom å skape et praksis- og læringsfellesskap (Brown og Duguid 1991, Joas 1992, Putnam 1995, Levin & Greenwood 1998, Asheim 2001). I det aktuelle eksemplet var bevisstheten om disse aspektene ved forskerrollen tilstede allerede i den tidlige initieringsfasen for koalisjonssamarbeidet.

Selv om forskerne hadde bevissthet om betydningen av disse aspektene ved rolleutøvelsen allerede i innledningsfasen, illustrerer prosessens faktiske forløp at det var atskilling læringspotensial i selve samhandlingsprosessen med feltet. Stadig prøving og feiling ved etablering av det samarbeidet som dannet koalisjonen, illustrerer en læringskurve for den konkrete samhandling i det aktuelle feltet. Forskerne lærte gjennom de forskjellige dialogene å forstå ”den andres ståsted” (Mead 1962). Aktørene begynte gjennom samhandlingen etter hvert å dele hverandres refleksjoner over de felles livsverdner de opptrådte i (Habermas 1981, Gustavsen 1990 og 1992, Pålshaugen 1992). De ble inneforstått med hverandres oppfatning (Habermas 2004) og etter hvert i stand til å oppnå overlappende synspunkter og perspektiver (Rawls 1987) for felles handlinger og praksis, basert på en slik inneforståthet (Habermas 2004).

I et praksisfellesskap settes fokus på det å skape felles læring gjennom å *gjøre noe sammen* (Drew og Heritage 1992), gjennom samhandling (Gumperz 1982) og ordning av samhandling (Goffman 1983). Handling i fellesskap skaper felles forståelse og felles erfaringer. Dette pragmatiske utgangspunktet har vært trukket frem som et essensielt aspekt ved aksjonsforskningsrollen (Whyte 1991, Levin og Greenwood 1998).

Det initierende arbeidet med å få danne et samarbeid for å institusjonalisere en koalisjon mellom Hordaland og Rogaland krevde at forskeren var i tett dialog med de aktuelle aktørene. For at en slik dialog skulle komme i stand var en sentral utfordring å koble seg på aktørenes "egne" oppfatning og virkelighetsforståelse, deres språkfellesskap (Habermas 1981, Brandom 1994). Aktørenes egen forståelse av situasjonen og deres virkelighetsoppfatning utgjorde et lokalt (regionalt) språkfellesskap (Gustavsen 1992 og 2001), en lokal diskurs (Pålshaugen 1992 og 1996). Aksjonsforskeren i VS2010/RF hadde som sin sentrale målsetting å danne et institusjonalisert praksisfellesskap i en regional kontekst. Et slikt institusjonalisert praksisfellesskap var det Utviklingskoalisjonen Hordaland/Rogaland skulle utvikle seg til å bli.

For å få dette til var det viktig å "gjøre ting sammen". Skulle aktørene "gjøre noe sammen" måtte de være "på bølgelengde". Dette krevde at dialogisk kobling til lokale diskurser ble et sentralt element i den initierende fasen. Både handling og dialog var *begge* sentrale elementer. Dialogen var en nødvendig forutsetning for å kunne gjøre ting sammen. Refleksjoner over resultater av samhandlingen var et sentralt moment ved dialogen. *Begge* disse momentene kan betraktes som viktige aspekter ved en et kommunikasjons- og praksisfellesskap (Habermas 2004).

Forskerrollen i koalisjonen ble utøvet gjennom det å "gjøre ting sammen", gjennom et praksisfellesskap, og gjennom det å "bli på bølgelengde", gjennom dialog/kommunikasjon og felles refleksjon omkring den praksis som ble utøvet. Dialog/kommunikasjon og felles refleksjon var dessuten en nødvendig betingelse for å kunne utøve felles praksis. Samhandling og kommunikasjon var to aspekter ved aksjonsforskerrollen som ble praktisert i ved dannelsen av koalisjonen. Et tredje viktige aspekt var forskerens evne til å innta en *interessenytral tredjepartsrolle* i forhold til praksisfeltet og kommunikasjonsfellesskapet.

Det tredje aspektet står i en viss motsetning til de to første. Kommunikasjon og praksisfellesskap dreier seg om *involvering* i feltet. Den interessenytrale tredjepartsrollen dreier seg om å innta en viss *avstand* ("friendly outsider", Levin og Greenwood 1998). En viss avstand gir rollen mulighet til å balansere interesser, opptre mer uavhengig av lokale og regionalpolitiske interesser med mulighet til å se ting utenfra. Dette aspektet ved rollen ble av aktørene i Utviklingskoalisjonen Hordaland/Rogaland trukket frem som et moment ved forskerrollen det var vanskelig for andre aktører å oppfylle.

Det er ikke gitt at forskerne er i stand til å utøve denne interessenytrale tredjepartsrollen. Regionen har flere eksempler på at forskere rives med i regionalpolitiske debatter, blander forskning og politiske interesser, demonstrerer et markeringsbehov i det regionale mediebildet, etc. Forskningen, spesielt oppdragsforskningens, markeringsbehov i den hensikt å markedsføre seg selv, kan her demonstrere et dilemma mellom forskningens interessenytrale troverdighet på den ene siden, - og ekstern

markering overfor mulige oppdragsgivere på den andre siden. Egen troverdighet er samtidig noe som *kan* ha verdi for eksterne oppdragsgivere, når dette bygger på forskningens særegenhet ved *ikke* å utøve det aktuelle markeringsbehovet, ved ikke å koble seg til spesifikke særinteresser, etc. Den nøytrale, balanserte og nøkterne forskerrollen kan være et institusjonelt preg ved forskningen selv som har stor verdi for omgivelsene, både lokale, regionale, så vel som hele samfunnskonteksten. Dette kan være med å gi forskningen en særegenhet som etterspørres også i et oppdragsmarked (Claussen 1999).

I det aktuelle tilfellet ble forskerrollen ved dannelsen av Utviklingsorganisasjonen Hordaland/Rogaland vurdert som vanskelig å erstatte nettopp fordi forskeren *ikke* markerte seg med politiske oppfatninger, regionale interesser, etc. i det lokale/regionale bildet. Tilstrebingen av et slikt aspekt ved forskerrollen betydde å holde en viss *avstand* til praksisfellesskapet og kommunikasjonsfellesskapet blant aktørene i regionen. Denne avstanden opplevdes etter hvert som et institusjonelt renommè for de forskerne ved RF, som hadde deltatt i utviklingsarbeidet i BU2000, og dannelsen av koalisjonen i VS2010 sammenheng. Et slikt *institusjonelt renommè* var særlig viktig for et forskningsinstitutt som ut fra sin lokale forankring i det ene av de to fylkene (Rogaland), - og også i selve navnet (Rogalandsforskning), kunne gi inntrykk av å være et lokalt forankret institutt med lokale/regionale bindinger. Markering av en slik særegen lokal eller regional forankring i Rogaland ville være helt destruktivt med tanke på tillitskapende prosesser, når koalisjonen også skulle involvere aktører fra Hordaland fylke på likeverdig basis.

Rollen som balansert, nøytral og nøktern part i dannelsen av koalisjonen ble fremhevet som et varemerke for de involverte forskerne i dannelsen av koalisjonen, og i det utviklingsarbeidet forskerne ble engasjert i lokalt i ulike nettverk og bedrifter. Denne distansen og nøytraliteten var *ett* viktig aspekt både ved forskerrollen og den institusjonelle rolle som forskningsinstituttet kom til å spille i VS2010 sammenheng. Dette aspektet ved forskerrollen måtte på den *andre* siden balanseres i forhold til den aktive deltakelse og involvering som var påkrevet i det konkrete engasjementet i praksisfellesskapet med feltet. Her er vi ved et rolleparadoks (Luhmann 1997 og 2000) som aksjonsforskeren(e) var fanget i, både i sin rolle i dannelsen, og i det videre arbeidet i koalisjonen.

En måte å betrakte dette rolleparadokset, er å fremheve at dette ikke er noe eksklusivt for aksjonsforskerrollen eller den rollen forskeren har i koalisjonsarbeidet (Claussen 1999). Det kan tvert imot fremheves at dette er et generelt paradoks ved forskerrollen som sådan (Skjervheim 1957 og 1959). Håndteringen av paradokset er på sin side en nødvendig forutsetning for at forskeren kan utøve de alternative stemmene som gjør at et fenomen kan vinkles på nye og kreative måter (Skorstad 1999). Håndteringen av slike paradokser er noe av selve kjernen i det moderne samfunnets utvikling. Samtidig er det kjernen i utfordringene for samfunnsvitenskapen å belyse ulike aspekter ved paradokser i det moderne (Luhmann 1997).

For aksjonsforskerne er erfaring og kompetanse med hensyn til å håndtere disse paradoksene og dilemmaene mellom distanse og involvering et fremtredende aspekt ved forskerrollen. I BU2000 og VS2010 har disse erfaringene og denne kompetansen etter hvert blitt et varemerke for forskerne i de to programmene. Det har skapt tillit til at

forskerne kan involvere seg i utviklingsaktiviteter og sentrale prosesser i utviklingen av regionalt næringsliv. Her kan forskerne være viktige skapere og pådrivere i lokale og regionale prosesser. Samtidig kan forskerne engasjere seg i disse prosessene uten selv å bli involvert i næringspolitiske særinteresser, markering og maktutøvelse som prosessene er viklet inn i. Kunnskapen og kompetansen til å håndtere disse prosessene og de dilemma/paradokser som er de er forbundet med, er blitt et varemerke for de involverte forskerne. Det er etter hvert også blitt et institusjonalisert varemerke for RF som forskningsinstitutt, i hvert fall i sammenhenger forbundet med BU2000 og VS2010.

4.1.4 Forskernes rolle i spredning av erfaringer/resultater

En sentral utfordring ved håndteringen av forskerrollen i VS2010 og dannelsen av koalisjonssamarbeidet, er evnen til å håndtere paradokset mellom involvering og nøytral distanse, rollen som "friendly outsider" (Greenwood og Levin 1998) til feltet. Erfaringer med håndtering av dette paradokset har forskerne oppnådd gjennom praksis med aksjonsforskning i mange prosjekter, de senere år først og fremst gjennom BU2000 og VS2010. I koalisjonssammenheng ble erfaringene og kompetansen i å håndtere paradokset utviklet og styrket, spesielt i forhold til den lokale/regionale kontekst. Dette betydde samtidig at forskernes håndtering av paradokset mellom involvering og nøytral distanse i forhold til det lokale/regionale skapte krav og forventninger til at dette er et særmerke ved forskningen som sådan. Det har etter hvert nedfelt seg en forventning om at representanter for et forskningsinstitutt er i stand til å håndtere slike paradokser på en måte som kan balansere ulike interesser og oppfatninger, - og kanalisere disse inn i fruktbare samarbeidsformer. Forskningen kan bli en *katalysator* for lokale og regionale samarbeidsformer (Haga & Kristiansen 2006).

Erfaringene fra slike utøvelser av katalysatorroller gir kompetanse og en institusjonalisert posisjon, - et *forskningsprodukt* som andre kan dra nytte av. I en lokal og regional kontekst er det viktig for forskningen å spre disse erfaringene, kunnskapen og kompetanse både lokalt/regionalt, så vel som til hele det omkringliggende samfunn og forskerfellesskapet (Haga et al 2007). I lokal/regional sammenheng har vi i BU2000 og i VS2010 flere eksempler på at dette skjer (Haga 2006b).

Spredninger er et kritisk aspekt ved programmer som BU2000 og VS2010. De tidligere samarbeidsforsøkene mellom NHO og LO på -60 tallet viste at dette var en utfordring (Gustavsen 1992, Greenwood & Levin 1998, Claussen 2001b). Hvordan sikre at ideer om tilnæringsmåter, metoder, roller og praksis spres slik at det stimulerer til læring og tilsvarende utvikling i andre deler av næringslivet, samt bidrar til at utviklingsprosesser fortsetter i bedrifter og nettverk etter at forskerne har trukket seg ut? Hvordan sikre at tilnæringer til utøvelse av forskerrollen spres til andre aktiviteter hvor forskere utøver katalysatorroller og inngår i partnerskap om utvikling?

Avslutningsvis vil vi summere opp de viktigste tiltakene og illustrere med eksempler hvordan dette er blitt gjort i arbeidet med dannelsen av koalisjonen, nettverk, og bedriftsrettede utviklingstiltak. Nedenfor er dette kort oppsummert på 6 nivå; bedrift, nettverk, koalisjon, nasjon, andre nasjonale program og internasjonalt.

a. Spredning på bedriftsnivå.

Utformingen av tiltak har vært forskjellig i de ulike bedriftene avhengig av utviklingsnivå, behov og bedriftenes prioriteringer. Her er noen eksempler:

- Utviklingsansvarlig. Den tidligere refererte rollen som ”Utviklingsansvarlig” (Gandrud m.fl. 2004) i IfS bedriftene har vært et sentralt tiltak. Her har forskerne sammen med lokale krefter tilrettelagt for opplæring og innføring av en rolle som skal ha spesialkompetanse på utviklingsarbeid og som skal kunne støtte tillitsvalgte, ledere og ansatte i utviklingsarbeid.
- Felles opplæring av ledere, tillitsvalgte og interne tilretteleggere i utviklingsarbeid. Dette er en praksis som ble utviklet av forskerne i samarbeid med lokale krefter fra IfS bedriftene i BU2000, og videreført i andre nettverk. Hensikten er at flere ved bedriften skal få samme type opplæringen og derved kunne støtte, stimulere og presse hverandre i det interne utviklingsarbeidet. Kompetansen forsvinner ikke fra bedriften om enkeltpersoner slutter.
- ”Bedriftsutviklingskonferansen” (Tønnessen 2001). Denne konferansen ble utviklet for å trekke alle ansatte med i planlegging og prioritering av tiltak utviklingsarbeidet. Konferansen er et fleksibelt verktøy, og tilpasses den enkelte bedrifts behov og prioriteringer. Den gir alle ansatte informasjon om utviklingsprosessen, alle inviteres til å delta og resulterer i et betydelig antall forbedringstiltak som følges opp lokalt. Oppfølgingen gjennomføres etter prinsipper om bred medvirkning. Forbedringsteknikker og nye arbeidsmetoder spres ut i hele organisasjonen.

b. Spredning på nettverksnivå

Alle nettverkene forskerne har samarbeidet med i BU2000 og i VS2010 har utviklet felles arenaer for erfaringsoverføring og spredning. Det har vært et mål å utvikle evnen til og motivasjonen for medvirkningsbasert bedriftsutvikling og innovasjon i nettverk av bedrifter og i lokalsamfunn. Dette sikrer at ny praksis videreføres selv om nøkkelpersonell forsvinner eller en bedrift faller ut av samarbeidet. Eksempler på slike arenaer er:

- ”Forum for tillitsvalgte”. Her møtes tillitsvalgte og kan drøfte sine spesielle utfordringer knyttet til rollen som utviklingsaktør og lære av og støtte hverandre. Hardangernettverket har for eksempel utviklet en slik praksis.
- ”Lederforum”. Her møtes ledere på tilsvarende måte, for eksempel i Hardanger nettverket.
- ”Tilretteleggerforum”. Her møtes de personene som får spesielle roller og opplæring som bedriftens interne spesialister på utviklingsarbeid. Hardangernettverket har et slikt forum.
- ”Foum for bedriftsutvikling”. Dette ble utviklet som en felles arena i IfS nettverket, hvor tillitsvalgte, ledere, tilretteleggere og andre med roller i bedriftenes utviklingsarbeid møttes hvert halvår for felles opplæring, erfaringsoverføring, samarbeid og motivasjon.

c) Spredning på koalisjons- og fylkesnivå

- ”Utviklingskoalisjonen Hordaland og Rogaland” og sammensetningen av partnerskapet i seg selv er et viktig verktøy med sikte på spredning. Her møtes, som tidligere referert, sentrale regionale hjelpere for bedrifts- og næringsutvikling i to fylker. De planlegger, samordner, prioritering innsats og sikrer erfaringsoverføring mellom to fylker og mellom lokale industrisamfunn i de to fylkene. For eksempel ble erfaringer og praksis fra IfS nettverket brukt aktivt for å stimulere til tilsvarende samarbeid i Hardanger. Erfaringer fra Hardangernettverket brukes nå aktivt til å stimulere tilsvarende utvikling i Mongstad regionen.

d) Spredning på nasjonalt nivå

Programstyret i VS2010 har etablert flere viktige arenaer for erfaringsutveksling og spredning på nasjonalt nivå. Her de viktigste eksemplene:

- Årlige konferanser. Her møtes tillitsvalgte, ledere, bedriftsinterne tilretteleggere, bransjeorganisasjoner, offentlige myndigheter, politikere og andre interessenter for å få presentert og diskutert erfaringer, arbeidsmetoder og praksis.
- Forskersamlinger. Her møtes forskerne som deltar i VS2010 3 - 4 ganger årlig for å samarbeide om vitenskapelig publisering, om annen formidling, erfaringsoverføring, diskusjon om forskerrollen i lokalt utviklingsarbeid og bruk av hverandres kompetanse på tvers av regionene.
- Doktorgradsseminaret EDWOR. Her utdannes forskere i rollen som samarbeidende aktør i bedriftsutvikling og innovasjon. I løpet av programperioden for VS2010 er det her lagt opp til opplæring av 40 forskere.
- Prosjektledersamlinger. Prosjektlederne for alle VS2010 modulene samles 4 ganger årlig for å diskutere erfaringer på tvers av modulene og gi sine innspill til programstyrets planer og disposisjoner.

e) Erfaringsoverføring og spredning til andre nasjonale programmer/tiltak.

- Gjennom BU2000 og VS2010 er det utviklet en rekke metoder, teknikker, verktøy og tilnæringsformer som med fordel kan nyttiggjøres i andre nasjonale initiativ rettet mot bedriftsutvikling, innovasjon og nyskaping. Dette gjelder ikke minst forskerrollen.

IfS nettverket har som sin strategi å etablere et såkalt ”Norwegian Center of Expertice” (Finne og Hubak 2004). Ideen om et slikt senter bygger på mange av de samme ideene som lå til grunn for dannelsen av Utviklingskoalisjonen Hordaland/Rogaland. En kontinuerlig erfaringsoverføring og kompetanseoppbygging mellom forskningen og initiativtakere til senteret har vært en viktig del av den initierende fasen for et slikt senter. Samtidig må initiativtakerne regne med å måtte lære av egen medvirkning i prosessen. Sammen med erfaringene fra arbeidet i Utviklingskoalisjonen Hordaland/Rogaland kan dette danne basis for dannelsen av et slikt senter og dets rolle i lokal/regional utvikling.

- NFR programmet ”Forskningsbasert kompetansemegling” skal fremme samarbeid mellom SMB og FoU. Programmet har målsettinger både på bedriftsnivå, på institusjonsnivå og på regionnivå. Så langt har programmet stort sett virket på bedriftsnivå. Erfaringer fra VS2010 blir forsøkt overført til ”Forskningsbasert kompetansemegling” slik at dette programmet evner å dekke også nettverks- og regionnivå. For eksempel har kompetansemegling stort sett møtt bedriftene enkeltvis.

f) Internasjonal spredning, erfaringsoverføring og læring

- Vinnova - NFR samarbeid. Dette er et initiativ fra NFR og Vinnova hvor 3 par av regioner i Sverige og Norge samarbeider om erfaringsoverføring, læring og publisering. Denne aktiviteten er nært koblet til VS 2010 og koalisjonens ansvarsområde.

Etter 12 års erfaring med BU2000 og VS2010 må det erkjennes at aktiviteten er størst når forskerne er aktive partnere. Aktiviteten reduseres når forskerne trekkes seg ut eller inntar mer perifere roller. Dette har vi erfart både i TESA nettverket og i IfS nettverket. Dette er en utfordring for denne type utviklingsprosjekt og for videreutviklingen av forskerrollen. Likevel ser vi mange eksempler på at praksis og handlingsformer videreføres og spres etter at forskerne har trukket seg ut. Et eksempel er forskernes innsats rettet mot partssamarbeid og bred medvirkning i bedriftsutvikling i IfS nettverket. For de fleste av våre samarbeidsbedrifter var dette en ukjent arbeidsform før BU2000, men er nå erkjent som god praksis.

I forskernes arbeid med utvikling, analyse, erfaringsoverføring og spredning er forskerens balansering mellom involvering og distanse et aktuelt dilemma å håndtere. Den kompetanse og erfaring som forskerne har med å håndtere paradokser og dilemmaer gjennom sine aksjonsforskningserfaringer i engasjementet med å skape Utviklingskoalisjonen Hordaland/Rogaland, kan danne nyttig bakgrunn vedr etablering av andre typer lokale og regionale partnerskap. For eksempel kan det ovenfor nevnte planlagte ekspertcenteret i IfS være viktige forskningserfaringer å bygge på ut fra BU2000/VS2010. Forskningserfaringene vedrørende betydningen av å kunne innta en interessenytral og nøktern posisjon i forhold til ulike særinteresser, var av stor betydning for dannelsen og den videre utviklingen av koalisjonssamarbeidet på tvers av fylkesgrensene. Disse erfaringene kan igjen være nyttige når ekspertcenteret i IfS skal søke å skape seg en *institusjonalisert posisjon* for involvering i lokalt næringsliv, bygget på en interessenytral og balansert posisjon. En slik interessenytral og balansert posisjon kan bli basis for senterets renommé og institusjonelle rolle.

Ovenfor er nevnt noen eksempler på at forskningserfaringene fra arbeidet med koalisjonen kan diffundere til andre aktiviteter og aktører, som så kan dra nytte av disse i sammenlignbare aktiviteter. Dette er bare et utvalg av mange eksempler på aksjonsforskningens roller i regional næringsutvikling, og hvordan kunnskap og erfaringer med håndteringen av denne rollen kan komme andre utviklingsrettede tiltak til gode.

5 Litteratur

- Asheim, B. T. & Pedersen, G. K. (1998). *A development coalition within a learning Region (South Western Norway)* In R. Ennals & B. Gustavsen (Eds.), *New Forms of Work organisation and Europe as a development coalition*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Asheim, B.T. (2000) Industrial district. The contribution of Marshall and beyond in Clark, G., Feldman, M. & Gertler, M. *The Oxford handbook of Economic Geography*, Oxford University Press
- Asheim, B.T. (2001) "Learning regions as development coalitions. Partnership as governance in European workfare states?" *Concepts and Transformation* Volume 6 no. 1 page 73-101.
- Brandom, R.B. (1994) *Making it Explicit: reasoning, representing, and discursive commitment*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press
- Brown, J.S. og Duguid, P. (2001) "Organizational learning and communities of practice: Toward a unified view of working, learning and innovation". *Organization Science* Vol. 2 No. 1. s. 40-57.
- Brulín, G. (1998) *Den tredje oppgiften. Högskola och omgivning i samverkan*. Stockholm.
- Claussen, T. (2000) *Bedriftsutvikling, arbeidsmiljø og filosofi*.
- Claussen, T. m.fl. (2000) *Verdiskaping i utviklingskoalisjon på Sør-Vestlandet*. Søknad til Norges forskningsråd 30.09.2000.
- Claussen, T. m.fl. (2001a) *Verdiskaping i Utviklingskoalisjonen for Hordaland/Rogaland*. Søknad til Norges forskningsråd 30.04.2001.
- Claussen, T. (2001b) *Arbeidslivets klassikere og dagens arbeidsliv. Arbeidsliv og arbeidsfelleskap – Er vi på rett vei?* Unipub forlag.
- Claussen, T. (2003) *Regionalt fremsyn Vestlandet*. RF – 2003/245.
- Claussen, T. (2004a) *Integrated innovation*. Søknad til Norges forskningsråd 15. juni 2004.
- Claussen, T. (2004b) Participation and enterprise networks within a regional context: Examples from South-West Norway. Fricke, W. & Totterdill, P. *Action Research in Workplace Innovation and Regional Development*. John Benjamins.
- Drew, P. & Heritage, J. ed. (1992) *Talk at work. Interaction in institutional settings*. Cambridge Univ. Press.
- Emery, F. & Thorsrud, E. (1964) *Mot en ny bedriftsorganisasjon*.

- Finne, H. og Hubak, M. (2004) *Nye arbeidsformer for MOBI? Om kompetansebruk i bedrifter og samhandling mellom forskning og bedrift.* SINTEF.
- Gandrud, O., Haga, T. & Tønnessen, T (2004) *Pilotprosjektet "Utviklingsansvarlig i SMB", Rapport RF – 2004/010*
- Geertz, C. (1973) *The interpretation of cultures.* New York: Basic Books.
- Greenwood, D. & Levin, M. (1998) *Introduction to Action Research.* Sage Publications, Thousans Oaks, California.
- Goffman, E. (1959) *Presentation of Self in Everyday Life.* N.Y.
- Goffman, E. (1983) *The interaction order. American Sociological Review, 48(1) page 1-17.*
- Gumperz, J. (1982) *Discourse Strategies.* Cambridge Univ. Press.
- Gustavsen, B. (1990) *Strategier for utvikling av arbeidslivet.* TANO, Oslo.
- Gustavsen, B (1992) *Dialogue and Development,* Van Gorcum Assen/Maastricht.
- Gustavsen, B. and Toulmin, S. (1996) *Beyond Theory.* John Benjamins.
- Gustavsen, B. et al (2001a) *Creating Connectedness,* John Benjamins.
- Gustavsen, B. (2001b) *Theory and Practice: the Mediating Discourse in Reason P & Bradbury H. Handbook of action research,* Sage, London .
- Gustavsen, B. (2002) *Mellom tekst og virkelighet: Samarbeid om utvikling mellom bedrifter og forskning.* NFR.
- Gustavsen, B. (2004) *Participation and local organisation in Fricke, W. & Totterdill, P. Action Research in Workplace Innovation and Regional Development.* John Benjamins.
- Habermas, J. (1981) *Theorie des kommunikativen Handelns.* Bind 1 og 2. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main.
- Habermas, J. (2004) *Wahrheit und Rechtfertigung.* Suhrkamp.
- Haga, T. (2002a) *Håndtering av usikkerhet I omstillingsprosesser,* Rapport RF – 2002/208.
- Haga, T. (2002b) *Fabrikasjon "Arbeidslederens nye rolle",* Rapport RF – 2002/214.
- Haga, T. (2004) *Action research and innovation in networks, dilemmas and challenges: two cases.* Artificial Intelligence & Society, Vol.19-4.
- Haga, T. (2005) *The role of action research in initiating and constructing development networks.* Unpublished paper.

- Haga, T. (2006a) *Training for innovation* in Gustavsen, B. & Ennals, R. Learning together for local innovations – promotion of learning regions, Cedefop. Fortcoming.
- Haga, T. (2006b) *Sluttrappport Industrinettverket i Hardanger*, Rapport IRIS – 2006/025.
- Haga, T. (2006c) *Statusrapport Industrinettverket i Hardanger*, Rapport IRIS – 2006/102.
- Haga, T. & Kristiansen, S.T. (2006) *The role of researchers in networking processes* in Systemic Practice and Action Research, Special Issue, forthcoming.
- Haga, T. (2007) *Hvordan kan aksjonsforskere bidra i konstruksjonen av utviklingsnettverk? i “Regionale trender” sitt spesialnummer om regionale nettverk og klynger*, mars 2007.
- Haga, T., Eriksson, H & Hofmaier, B. (2007) *Nordic benchmarking of regional innovation* in Gustavsen, B. & Ennals, R. Innovation in open landscape, forthcoming.
- Joas, H. (1992) *Die Kreativität des Handelns*. Suhrkamp. Frankfurt am Main.
- Johnsen, H.C.G. m.fl. (2002) *Utviklingsaktiviteter i VS2010: verdiskaping gjennom bred medvirkning*. Agderforskning 16/2002.
- Leydesdorff, L. & Etzkowitz, H. eds. (1997) *Universities and the global knowledge economy : a triple helix of university-industry-government relations*. London.
- Leydesdorff, L. og Etzkowitz, H. (1998) Emergence of a triple helix of university-industry-government relations. *Science and Public Policy* Vol. 23, page 279-286.
- Levin, M & Greenwood, D (1998) *Introduction to Action Research*, Sage Publications.
- Levin, M. m.fl. (2002) *Researching Enterprise Development*. John Benjamins.
- Levin, M. & Knutstad, G. (2003) *Construction of Learning Networks – Vanity Fair or Realistic Opportunities* in Systemic Practice and Action Research, Vol. 16, No.1.
- Luhmann, N. (1997) *Die Gesellschaft der Gesellschaft*, Teilband 1 und 2, Suhrkamp.
- Luhmann, N. (2000) *Organisation und Entscheidung*. Westdeutscher Verlag.
- Lundvall, B-Å. (1992) *National Systems of Innovation*. London.
- Mead, G. H. (1962) *Mind, Self and Society*. Univ. of Chicago Press.

- Nonaka, I & Takeuchi H. (1995) *The knowledge-creating company: how Japanese companies create the dynamics of innovation.* Oxford University Press.
- Nowotny, H., Scott, P. and Gibbons, M. (2001) *Re-Thinking Science.* Polity.
- Pinchot, G. (1987) *Innovation through Intrapreneuring.* Research Management, Vol 30, nr. 2 pp. 14-17.
- Porter, M. (1990a) *The Competitive Advantage of Nations.* The Macmillan Press Ltd.
- Porter, M. (1990b) *The Competitive Advantage of Nations in Harvard Business Review.*
- Putnam, H. (1995) *Pragmatism: an open question.* Oxford: Blackwell, 1995.
- Pålshaugen, Ø. (1992) Som sagt så gjort? Språket som virkemiddel i organisasjonsutvikling og aksjonsforskning, NOVUS Forlag, Oslo.
- Pålshaugen, Ø. (1996) "This is Not the Whole Story..": On the demand for scientific reports of action research. i Gustavsen, B. and Toulmin, S. (1996) *Beyond Theory.* John Benjamins.
- Rawls, J. (1987) The Idea of an Overlapping Consensus i *Oxford Journal of Legal Studies* Volume 7, Number 1.
- Reve, T. m. fl. (1992) *Et konkurransedyktig Norge.* Tano.
- Reve, T. m. fl. (1995) *Internasjonalt konkurransedyktige bedrifter.* Tano og Norges eksportråd, Oslo.
- Reve, T. og Jakobsen, E. (2001) *Et verdiskapende.* Norge.
- Seale, C. (2004) *Researching Society and Culture.* Sage.
- Skjervheim, H. (1957) *Deltakar og tilskodar.* Stensil fra institutt for sosiologi, UiO.
- Skjervheim, H. (1959) *Objectivism and the study of Man.* Magistergradsavhandling i filosofi ved UiO.
- Skorstad, E. (1999) *Organisasjonsformer. Kontinuitet eller forandring?* Gyldendal akademiske.
- St.meld. nr. 25 (2004-2005) *Om regionalpolitikken.*
- Tønnessen, T. (200?) BU konferansen.
- Whyte, W.F. (1991) *Participatory action research.* Sage.
- Weick, K. E. (1977) Re-punctuating the Problem of Organizational Effectiveness in: Goodman, P. S. & Pennings, J. M. (ed.), *New Perspectives on Organizational Effectiveness.* San Francisco.